

Međunarodni položaj i nacionalna sigurnost Tajvana u 21. stoljeću

Kujundžić, Adrian Roko

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:473077>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-04**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Adrian Roko Kujundžić

Međunarodni položaj i nacionalna sigurnost Tajvana u
21. stoljeću

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ružica Jakešević

Student: Adrian Roko Kujundžić

Zagreb, 2024.

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem da sam diplomski rad „Međunarodni položaj i nacionalna sigurnost Tajvana u 21. stoljeću“, koji sam predao na ocjenu mentorici izv. prof. dr. sc. Ružici Jakešević, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16.19. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu

Adrian Roko Kujundžić

Sadržaj	
Uvod.....	4
Teorijsko-konceptualni okvir.....	5
Dizajn istraživanja.....	9
Povijest Tajvana.....	11
Nastanak Republike Kine.....	11
Tajvan u Hladnom ratu.....	14
Kraj Hladnog rata - demokratizacija i pokušaji normalizacije odnosa između dvije Kine...18	
Tajvan na početku 21. stoljeća.....	21
Unutarnji čimbenici i akteri.....	22
Predsjednik.....	22
Politička organizacija.....	25
Uloga tajvanske javnosti i tajvanski nacionalni identitet.....	27
Ekonomija, energetika i silikonski štit.....	29
Vanjski čimbenici i akteri.....	30
Tajvan između dvije svjetske sile.....	30
Odnosi s ostalim državama i sudjelovanje u međunarodnim organizacijama.....	33
Zaključak.....	37
Popis literature.....	38

Uvod

Narod Republike Kine, poznatije kao Tajvan¹, na predsjedničkim izborima 13. siječnja 2024. izabrao je Williama Laija iz Demokratske progresivne stranke (DPP) koji je, za Narodnu Republiku Kinu i njenog čelnika Xi Jinpinga, opasan separatist (bbc.com, 2024). Samo nekoliko dana nakon toga je Nauru, mala otočna država u Tihom oceanu, prekinula diplomatske odnose s Republikom Kinom u korist Narodne Republike Kine, čime su Tajvan sveli na samo 12 država s kojima imaju formalne diplomatske odnose (bbc.com, 2024). Takav potez nije potpuno neočekivan niti je prvi put da je Nauru napravio istu stvar. Naime, prethodno su prekinuli odnose 2002., da bi ih ponovno uspostavili 2005., ali je dobar primjer "igre mačke i miše" koja se igra putem međunarodnih odnosa još od 1949. godine. Te godine je Narodnooslobodilačka armija Kine istjerala tada međunarodno priznatu Republiku Kinu s kineskog kopna na povijesno relativno nebitan otok Tajvan, udaljen oko 160 kilometara od kontinentalne Azije.

Narodnooslobodilačka armija bi vjerojatno i preuzela Tajvan i okolne otoke bez intervencije SAD-a, ali događaji koji su slijedili, i koji će biti detaljnije analizirani kasnije u radu, doveli su do današnje zapaljive situacije u kojoj trokut SAD-Kina-Tajvan zbog sigurnosti i trgovine održavaju sve nestabilniji *status quo* u kojemu Tajvan ima *de facto* nezavisnost, ali ne *i de jure* nezavisnost. Promjena trenutnog stanja mogla bi dovesti do prvog direktnog rata između svjetskih sila od Drugog svjetskog rata. Zbog potencijalne cijene takvog sukoba, sve tri strane ulažu napore u održavanje *statusa quo* i traženje mirnog rješenja tajvanskog pitanja, ali su tenzije počele rasti 2016. dolaskom DPP-a na vlast.

Za razliku od svojih prethodnika *Kuomintanga* (KMT), DPP nema pomirljiv pristup prema Kini. Smatra se kako je novopečeni predsjednik William Lai, poznat i kao Lai Ching-te na Tajvanu, pripadnik "Duboko Zelene" (*Deep Green*) struje², ali je ipak u svom inauguracijskom govoru naglasio kako njegova vlada neće "niti predati se niti provocirati, te će održavati *status quo*" (Lai, 2024) Predsjednik Lai je pritom opisao osjetljivu zadaću koju tajvanski dužnosnici imaju pred sobom u područjima međunarodnih odnosa i nacionalne

¹ Republika Kina (RK) je službeni naziv, ali je ime Tajvan generalno prihvaćeno te će se pojmovi u radu koristiti naizmjenično, dok će ime Kina biti rezervirano za Narodnu Republiku Kinu (NRK).

² Domaća politika na Tajvanu se generalno dijeli na Plave (*Kuomintang*) i Zelene (Demokratska progresivna stranka) prema bojama zastava glavnih stranaka te unutar njih postoji spektar, od dubokog do svijetlog (*deep to light*) s obzirom na to koliko su radikalni u svojim stavovima prema Kini. Pritom pripadnici Duboko zelene struje zagovaraju poduzimanje koraka u smjeru proglašavanja *de jure* nezavisnosti, dok Svijetlo Zelene brine cijena sukoba i zadovoljni su održavanjem *statusa quo* (Bush, 2021: 8-9).

sigurnosti, a koja će se analizirati u ovom radu. Kako bi održali mir, teritorijalni integritet i suverenost, tajvanski dužnosnici moraju odbiti kineske napore usmjerene prema ujedinjenju, bez povlačenja poteza koje bi Peking vidio kao prelaženje crvene crte, te stvoriti snažne međunarodne veze koje im mogu pružiti sigurnost i legitimitet.

U radu će se razmatrati kako Tajvan stvara sigurniji međunarodni prostor za sebe bez antagoniziranja NR Kine i SAD-a. Analizirat će se službene politike, strateški dokumenti, izjave političara i znanstveni radovi kako bi se utvrdili glavni akteri i čimbenici tajvanske politike i njihov utjecaj na formiranje vanjske i sigurnosne politike.

Ova studija slučaja popunjava znatnu rupu u hrvatskoj politologiji koja kroz sustavan pregled ključnih primarnih i sekundarnih izvora vezanih za vanjsku politiku i sigurnost Tajvana može pomoći svakome tko želi proučavati problem Tajvana ili regiju Indo-Pacifika generalno. Na hrvatskom jeziku nema puno znanstvenih radova na temu vanjske politike i nacionalne sigurnosti Tajvana, ali ovaj rad nadopunjava i generalnu prazninu radova koji polaze iz perspektive Tajvana. Postoje brojni radovi na temu trilateralnog odnosa SAD-Kina-Tajvan, ali su najčešće iz perspektive SAD-a ili Kine, dok se o ciljevima i organizaciji samog Tajvana rjeđe raspravlja. Geopolitička situacija u Indo-Pacifiku je sve nestabilnija te bi u slučaju sukoba Tajvan imao pozornost cijelog svijeta. No, bez obzira na budući razvoj odnosa između dvije Kine, informacije iznesene u radu predstavljaju znatan doprinos hrvatskoj politologiji zbog tematskog noviteta ovog istraživanja.

Teorijsko-konceptualni okvir

Ovaj rad bi se mogao smatrati kontroverznim od prve do zadnje rečenice. Dužnosnici Kineske komunističke partije (KKP) bi se pobunili već na sintagmi "Narod Republike Kine" jer, kako stoji u Bijeloj knjizi kineskog Ureda za odnose s Tajvanom, objavljene početkom 2000. godine, Kineska komunistička partija odbacuje svaku ideju prošlog, sadašnjeg ili budućeg postojanja tajvanskog naroda ili države odvojene od Kine (Ured za odnose s Tajvanom, 2003: 745). Većina zemalja svijeta službeno se slaže s takvim stavom Kine što predstavlja metodološki problem ovom radu. Naime, nema smisla proučavati međunarodne odnose i nacionalnu sigurnost Tajvana ako je konsenzus da Tajvan ne postoji. Stoga je potrebno pojasniti status Tajvana i kako se pojmovi međunarodnih odnosa i nacionalne sigurnosti primjenjuju na njega.

Prema Konvenciji iz Montevidea, država kao subjekt međunarodnog prava mora sadržavati stalno stanovništvo, definirani teritorij, izvršnu vlast i sposobnost uspostave odnosa s drugim državama. Dodatno, političko postojanje države je neovisno priznanju drugih država te država ima pravo braniti svoj integritet i neovisnost (Klabbers, 2016). Jasno je kako Republika Kina ispunjava navedene kriterije, ali problem leži u "Principu Jedne Kine" koja je temelj kineske politike spram Tajvana i na kojemu inzistira u odnosima s Tajvanom i drugim zemljama.

Princip Jedne Kine nalaže da postoji samo jedna Kina, da je Tajvan neraskidivi dio Kine i da je Narodna Republika Kina jedini legitimni predstavnik kineskog naroda (Ured za odnose s Tajvanom, 2003: 732). Dodatno, upozorava kako bi odvajanje Tajvana od Kine ili prestanak mirnih pregovora o ujedinjenju natjeralo kinesku Vladu na drastične mjere, koje mogu uključiti vojnu silu (Ured za odnose s Tajvanom, 2003: 740). Dakle, prema Kini, Tajvan je u najboljem slučaju odbjela provincija koja će se neminovno vratiti u naručje kineske nacije kojoj pripada, a trenutni *status quo* vide kao dugogodišnji politički sukob uzrokovan Kineskim građanskim ratom i utjecajem stranih sila, prvenstveno SAD-a.

Takav stav Narodne Republike Kine prema *statusu quo* opisao je predsjednik Xi Jinping u važnom govoru iz 2019., na 40. godišnjicu uspostavljanja službenih odnosa sa SAD-om, odnosno ukidanja američkog priznanja Tajvanu (Bush, 2021: 133). U njemu je tajvansko pitanje definirano kao pitanje kineskog nacionalizma i stavljeno u kontekst sramota koje je kineski narod pretrpio od kraja Opijumskih ratova do dolaska KKP-a na vlast. Ponovno ujedinjenje Kine s Tajvanom definirao je kao povijesnu nužnost koju Tajvanci moraju prihvatiti kao neizbježnu kako bi Kinezi s obje strane Tajvanskog tjesnaca imali "bogate i lijepe živote". Zbog toga Kinezi na Tajvanu moraju biti ponosni što su Kinezi i surađivati s Pekingom kako bi se na Tajvanu uspostavio sustav poput onog na Hong Kongu i Macau (ibid: 133-134).

S Principom Jedne Kine službeno se slažu sve države svijeta osim preostalih 12 tajvanskih saveznika, od kojih su jedino Paragvaj i Vatikan značajniji³. Ipak, DPP ne priznaje Princip Jedne Kine te inzistira na tome da Kina poštuje demokratski sustav i volju naroda Tajvana u

³ Preostalih deset, abecednim redom, su: Belize, Eswatini, Guatemala, Haiti, Maršalovi Otoci, Tuvalu, Palau, Sveta Lucija, Sveti Kristofor i Nevis i Sveti Vincent i Grenadine (en.mofa.gov.tw, 2024).

ophođenju prema Tajvanu,⁴ što je natjeralo Kinu da znatno pooštri retoriku i optuži DPP da predstavljaju iznimno malen broj opasnih separatista koji rade pod utjecajem stranih sila (Schubert et al. 2022: 74-78). Dokle god se trenutni odnosi Taipeija i Pekinga ne promijene, mirnodopsko ujedinjenje ili proglašenje *de jure* nezavisnosti Tajvana nisu realne mogućnosti, a dotle se Tajvan može gledati kao nešto što je Nina Caspersen definirala kao nepriznatu državu.

Prema Nini Caspersen, postoji niz kriterija koje neki politički entitet mora ispuniti kako bi ga se definiralo kao nepriznatu državu:

"Nepriznata država je dosegla *de facto* nezavisnost, pokrivajući barem dvije trećine teritorija na kojega polaže pravo, uključujući glavni grad i ključne regije; Vodstvo entiteta ulaže napore kako bi izgradili dodatne državne institucije i pokazali vlastitu legitimnost; Entitet je proglasio formalnu nezavisnost ili pokazao jasne namjere za nezavisnost kroz nezavisni referendum, uvođenjem vlastite valute ili slične činove koji jasno signaliziraju odvojen status države; Entitet nema međunarodno priznanje ili je priznat od države sponzora i nekolicine država bez velikog značaja; Postoji barem dvije godine" (Caspersen, 2011: 11).

Postoje razne nepriznate države na svijetu koje se međusobno značajno razlikuju, ali iz ovih kriterija vidimo kako su ključne značajke nepriznate države manjak međunarodnog priznanja i *de jure* nezavisnosti. Usprkos tome oni su neovisni entiteti koji streme priznanju i predstavljaju specifičnu formu suvereniteta u kojemu postoji nepovezanost unutarnjeg i vanjskog suvereniteta koja se u isto vrijeme suprotstavlja ustaljenim predodžbama suvereniteta i potvrđuje snagu koncepta suverenosti (Caspersen, 2011: 150).

Caspersen se poziva na niz teoretičara poput Michaela Coxa, Stephena Krasnera i drugih koji argumentiraju kako postoji više razina i formi suvereniteta koje mogu biti prisutne u većoj ili manjoj mjeri u nekoj državi. Prema Krasnerovom pogledu, suverenitet ima četiri različita elementa: 1) Međunarodni pravni suverenitet (međunarodno priznanje); 2) Vestfalski suverenitet (manjak *de jure* i *de facto* vanjskih autoriteta); 3) unutarnji suverenitet (autoritet unutar države i mogućnost reguliranja ponašanja); 4) Međuovisni suverenitet (mogućnost kontrole granica) (Caspersen, 2011: 14). Pritom različiti elementi suverenosti ne ovise jedni o drugom i država može imati jedan element, a ne drugi, što bi značilo da unutarnji

⁴ Ipak, iz straha od odmazde napravili su i bitan ustupak Kini time što politiku prema NRK temelje na Ustavu Republike Kine prema kojem je Tajvan definiran kao dio države zvane Republika Kina. Time signaliziraju Pekinga da neće zagovarati *de jure* nezavisnost jer se smatraju dijelom Kine (Schubert et al., 2022: 74).

suverenitet može postojati bez međunarodnog priznanja (Caspersen, 2011: 15). Definiranje Tajvana kao nepriznate države je korisno u kontekstu ovog rada jer omogućuje analizu Tajvana kao posebnog političkog entiteta koji izlazi izvan uobičajenih okvira države, ali zadržava suverenitet i autonomiju u donošenju odluka.

Status Tajvana kao nepriznate države mijenja prirodu njihovih međunarodnih odnosa i nacionalne sigurnosti. Usprkos nepriznanju, Tajvan održava odnose sa gotovo svim zemljama svijeta, ali ih provode većinom neslužbeni uredi. Na tablici 1.0 prikazani su razni nazivi takvih neslužbenih ureda diljem svijeta koji obavljaju zadaće ambasada i konzulata te ih administrativno vodi tajvansko ministarstvo vanjskih poslova, ali su pravno gledano nevladine organizacije, a u njima rade karijerni diplomati koji nemaju titule diplomata ni sve imunitete koje povezujemo s diplomatima (Pajtinka, 2017: 53-54). Pritom odnose s Kinom vode dva tijela koja su odvojena od ministarstva vanjskih poslova, jedno vladino zvano Vijeće za odnose s kopnom (*Mainland Affairs Council*) i jedno (pravno) nevladino zvano Zaklada za razmjenu preko tjesnaca (*Straits Exchange Foundation*) (Hickey, 2007: 2).

Commercial Office of Taipei
Commercial Office of the Republic of China
Economic and Cultural Delegation of Taipei
Representative Office
Taipei Commercial Representative Office
Taipei Economic and Cultural Center
Taipei Economic and Cultural Mission
Taipei Economic and Cultural Office
Taipei Economic and Cultural Representative Office
Taipei Economic and Trade Office
Taipei Liaison Office
Taipei Mission
Taipei Representation
Taipei Representative Office
Taipei Trade and Economic Representative Office
Trade Mission of the Republic of China

Tablica 1.0 (Pajtinka, 2017: 49)

Zbog specifične prirode tajvanskih međunarodnih odnosa, za svrhe ovog rada je korisna definicija vanjske politike koju je Dennis Hickey dao u svojoj temeljitoj studiji Tajvanske vanjske politike iz 2006., u kojoj je definirao vanjsku politiku kao "sumu međunarodnih odnosa koje provodi nezavisni akter (obično država) u međunarodnoj politici" (Hickey, 2006: 2). Ova definicija je korisna jer uključuje sve službene i neslužbene odnose Tajvana, te gleda na Kinu i Tajvan kao odvojene aktere. Također, ne pretpostavlja status države, odnosno poklapa se sa stavom Narodne Republike Kine da Tajvan uistinu i nije država.

Pojam nacionalne sigurnosti obično podrazumijeva stanje postignute ili predviđene sigurnosti u kojemu je osiguran, između ostalog, teritorijalni integritet i suverenitet države u okvirima međunarodno prihvaćenih aranžmana (Tatalović, 2006: 146-147). Tako sagledana nacionalna sigurnost pretpostavlja kako je Tajvan ugrožen s obzirom na to da prema međunarodnom pravu nema suverenitet, što se poklapa s viđenjem Nine Caspersen kako nedostatak priznanja stvara nestabilnu situaciju u kojoj je prijetnja sukoba uvijek prisutna (Caspersen, 2011: 45). U slučaju Tajvana problem je što bi unilateralnim proglašenjem *de jure* nezavisnosti izazvali žestoku reakciju Kine te bi izgubili potporu svog najvećeg saveznika SAD-a, čija podrška i sigurnosne garancije ovise o tajvanskom prihvaćanju *statusa quo* (Hickey, 2007: 40). Time međunarodno priznanje samo po sebi predstavlja ugrozu nacionalne sigurnosti, dok cijena nepriznanja "ovisi o sposobnosti nepriznate države da prikupi međunarodnu potporu i o poziciji države od koje se nepriznata država odvojila" (Caspersen, 2011: 45).

Pristup problemu balansiranja između ugađanja Kini i odbijanja njihovih pokušaja svojatanja, razlikovao se između administracija na čelu Tajvana. Dok je KMT-ova vlada bila otvorenija pregovorima i bila spremna napraviti ustupke Kini, DPP je zaoštrio retoriku, predstavio Kinu kao revizionističku silu i uložio napore u poboljšanje odnosa sa SAD-om i drugim zemljama u regiji. Pritom su uspjeli održati *status quo*, ali formalni pregovori se nisu nastavili dok su kineske prijetnje sve češće. Tajvan kao malena zemlja suočena s nadmoćnom silom Kine ovisi o zaštiti SAD-a, ali ima i vlastite interese i autonomiju u donošenju odluka. Te odluke bi mogle imati presudnu ulogu u razrješavanju tajvanskog pitanja, stoga je potrebno razmotriti stanje njihovih međunarodnih odnosa i politika nacionalne sigurnosti.

Dizajn istraživanja

Za bolje razumijevanje tajvanskih politika potrebno je opisati i objasniti unutarnje i vanjske čimbenike koji utječu na tajvansku vanjsku politiku i nacionalnu sigurnost. Iako postoje

brojne studije koje analiziraju vanjsku politiku i sigurnost Tajvana, one su većinom fokusirane na dinamike odnosa sa SAD-om i NRK-om, dok su zbog politički delikatne situacije istraživanja s fokusom na Tajvan relativna novina u politologiji stara desetak godina (Hickey, 2007: 5-6; Kastner, 2018: 176; Wei, 2012: 2). To se posebno dobro vidi u hrvatskoj politologiji, gdje postoje dva članka na temu Tajvana, jedan vezan za uspon Kine i sigurnost Tajvana (Kuntić, 2016) i jedan koji uspoređuje ekonomski razvoj Tajvana i Kine (Antić, 2020).

S obzirom na to da je prijetnja Kine najveća prijetnja Tajvanu, a mir s njima održava *status quo* kojega bi DPP mogao ugroziti, istraživačko pitanje je: Na koji način vladavina DPP-a utječe na *status quo*? Razmotrit će se utjecaj DPP-a na odnose s Kinom, ali i drugim državama, njihov pristup sigurnosnoj politici te usporediti njihov pristup tajvanskom pitanju s pristupom prijašnjih vlada. Istraživačko pitanje testirat će se kroz hipoteze: Potezi DPP-a prelaze kinesku crvenu crtu; Politike DPP-a stvaraju povoljnije međunarodno okruženje za Tajvan; DPP je stvorio povoljniju sigurnosnu situaciju za Tajvan.

Zbog manjka literature ovaj rad je studija ekstremnog slučaja Tajvana kao nepriznate države koji može pomoći budućim studentima ili istraživačima koji će proučavati ne samo Tajvan, već i cijelu geopolitičku situaciju u Aziji. U istraživanju će se analizirati primarni dokumenti poput službenih politika i statistika, trgovačkih sporazuma, bijelih knjiga itd., kao i sekundarni izvori poput znanstvenih radova i novinskih članaka. Rad se temelji na uvidima iz studija u izdanju Routledgea poput *Foreign Policy Making in Taiwan* (Hickey, 2007), *Government and Politics in Taiwan* (Fell, 2018), *Taiwan During the First Administration of Tsai Ing-wen* (Schubert, 2021), kao i radovima stručnjaka poput Richarda Busha i Shelley Rigger koji su znatno pridonijeli istraživanju Tajvana.

Na današnju poziciju Tajvana značajno utječu povijesne okolnosti u kojima je politički entitet nazvan Republika Kina nastao. Stoga je prvi dio rada posvećen povijesti Republike Kine od njenog nastanka 1912. do kraja 20. stoljeća. Pratit će se razvoj Tajvana i njihovih odnosa s NRK-om i SAD-om te će se analizirati različite strategije koje su korištene u tom periodu kako bi se osigurala neovisnost i prosperitet Tajvana.

Nakon povijesnog pregleda, razmotrit će se razni unutarnji čimbenici koji utječu na donošenje odluka. Analizirat će se struktura vanjske politike i nacionalne sigurnosti, odnosno glavne institucije i aktere koji su uključeni u proces donošenja odluka. U ovom dijelu će se analizirati i drugi čimbenici poput obrambene sposobnosti, političke situacije, ekonomije i

energetske sigurnosti. Također će se razmotriti bitne sigurnosne taktike poput ulaganja u globalno bitnu industriju poluvodiča te provođenja redovitih anketa javnog mijenja kroz koje signaliziraju kako narod Tajvan želi ostati neovisan (Bush, 2021: 248).

Za malenu i nepriznatu državu poput Tajvana, vanjski čimbenici su najbitniji stoga će se primarno analizirati odnosi s Kinom i SAD-om, dvije velike svjetske sile između kojih se Tajvan našao i koje imaju presudan utjecaj na njihovu politiku. Osim Kine i SAD-a, bitni su i odnosi s drugim zemljama u regiji koje su dobile na značaju od kada je DPP došao na vlast i započeo dublju regionalnu integraciju. Razmotrit će se i sudjelovanje Tajvana u međunarodnim organizacijama te kako i zašto države poput Tuvalua i Paragvaja održavaju odnose s Tajvanom.

Povijest Tajvana

Nastanak Republike Kine

Priča Republike Kine počinje 1912. u trenutku kada je otok Tajvan pod kontrolom Japana. Samo dva mjeseca nakon što je 9. listopada 1911. slučajna eksplozija u Wuhanu započela revoluciju protiv vladajuće dinastije Qing, prvi predsjednik novoosnovane Republike Kine, Sun Yat-sen preuzeo je tu funkciju 1. 1. 1912., a abdikacija dinastije Qing je došla malo više od mjesec dana nakon toga (Spence, 2012: 249-253). Vladavina Sun Yat-sena i njegove Nacionalne narodne stranke, odnosno *Guomindang*⁵ nije dugo trajala, usprkos tome što su osvojili 269 od 596 mandata na prvim nacionalnim izborima. Do kraja 1913. *Kuomintang* je proglašen buntovnom organizacijom, a Sun je izbjegao u Japan. To je bilo djelo Yuan Shikaija, važne političke figure iz perioda dinastije Qing koji se postavio kao predsjednik Kine uz pomoć vojne podrške i pokušao se postaviti kao novi car, ali njegova vladavina je bila kratka i nestabilna. Uspio je, doduše, dobiti međunarodno priznanje za Republiku Kinu. Yuan je umro samo tri godine kasnije od uremije, a iza sebe je ostavio podijeljenu Kinu, koja je, nakon neuspjelog pokušaja vraćanja dinastije Qing, ostala bez centralnog autoriteta i ušla u eru vojskovođa (Spence, 2012: 270-273).

Dok je njegov nasljednik, Duan Qirui, pokušavao konsolidirati moć, izbio je Prvi svjetski rat u koji se Kina uključila na strani Francuske i Velike Britanije u nadi da će povratiti teritorije u provinciji Shandong pod okupacijom Njemačke. Iako nisu mogli vojno pomoći nadmoćnim

⁵ Romanizirano kao *Kuomintang*

zapadnim silama, osigurali su im prijeko potrebnu radnu snagu te su nakon poraza Njemačke očekivali biti za to nagrađeni na pregovorima u Versaillesu. (Spence, 2012: 275-277). No, kada su kineski diplomati stigli, japanski delegat ih je šokirao objavom tajnih sporazuma kojim su Japanci osigurali podršku Francuza, Britanaca i Talijana za teritorijalne zahtjeve Japana na provinciju Shandong, zauzvrat za pomorsku pomoć protiv Nijemaca. Ovo su Kinezi vidjeli kao veliku sramotu koja je produbila strah da će Kina biti rasporena i da će završiti njenih četiri tisuće godina zabilježene povijesti zbog čega su četvrtog svibnja 1919. studenti u Pekingu započeli prosvjede koji su se proširili diljem zemlje (ibid.: 277-279).

Glavni ciljevi takozvanog Pokreta četvrtog svibnja bili su sačuvati kineski suverenitet izvana te eliminirati nacionalne izdajnike iznutra, ali je mnogim mladim kineskim radikalima taj pokret postao poziv na "borbu protiv sila tame golim rukama" (Spence, 2012: 294-295). Plan za takvu borbu su vidjeli u naporima Komunističke partije u Sovjetskom savezu te je uz njihovu pomoć nastala i Kineska Komunistička partija koja se odlučila ujediniti s *Kuomintangom* kako bi zaustavili feudalne vojskovođe. Iako *Kuomintangov* nacionalizam nije bio dugoročno kompatibilan s komunizmom, Sun Yat-sen je bio očajan za međunarodnom potporom te je početkom 1923. dogovorio zajedničku politiku Sovjetskog saveza i *Kuomintanga* prema kojoj obje strane ističu kako ne postoje uvjeti za uvođenje komunizma ili sovjetskog sustava u Kini, ali Sun Yat-sen može računati na sovjetsku pomoć jer je pitanje ujedinjenja Kine glavni prioritet (Spence, 2012: 300). Sun je nenadano umro 1925. u dobi od 59 godina od raka jetre, ali to nije zaustavilo taktiku koju su on i Lenjin (koji je i sam umro 14 mjeseci prije Suna) osmislili. Do kraja 1926. vojska je, pod vodstvom Chiang Kai-sheka, ostvarila znatne uspjehe te su kontrolirali sedam kineskih provincija sa stanovništvom od 170 milijuna ljudi da bi krajem ožujka sljedeće godine Chiang ušetao u Šangaj nakon što su štrajkovi i pobune u organizaciji Kineske komunističke partije srušili vojskovođe koje su kontrolirane Šangaj (Spence, 2012 316-321).

Nevjerojatni uspjesi ovog saveza su aktualizirali dugoročnija pitanja oko kojih se dvije strane nisu nikako mogle složiti što je kulminiralo u Šangaju. Dok je Kineska Komunistička partija razoružavala i smirivala pobunjenike, Chiang je održavao sastanke s bogatim i moćnim industrijalistima, centristima iz *Kuomintanga* i ljudima iz kriminalnog miljea, dogovarao je velikodušne pozajmice od bankara te je iz Šangaja maknuo vojnike za koje se znalo da imaju simpatije prema radnicima. Samo par tjedana nakon što je Chiang ušetao u Šangaj, počeli su napadi na sjedišta sindikata te su mnogi članovi ubijeni ili uhićeni. Kada su se sljedeći dan građani pobunili protiv takvog nasilja, vojnici *Kuomintanga* su otvorili paljbu na njih, ubivši

gotovo 100 ljudi. Uhićenja i ubojstva su trajala tjednima, sindikati su zabranjeni, a Chiang je 18. travnja formirao svoju vladu sa sjedištem u Nanjingu (Spence, 2012: 320-321). To je Staljinu bio znak da je došlo vrijeme da se izbaciju desničari iz *Kuomintanga*, dok je "lijeve" ili "revolucionarne" članove *Kuomintanga* sa sjedištem u Wuhanu prozvao nasljednicima revolucije iz 1911. godine. Staljin je u tom trenutku vodio borbu za moć protiv Trockog koji je bio protiv savezništva s *Kuomintangom*, zbog čega je Staljin tvrdoglavo pokušavao spasiti savez što je dovelo Kinesku komunističku partiju na rub propasti dok se KMT ujedinio do kraja 1927. i do kraja 1928. su ujedinili cijelu Kinu (Spence, 321-331).

Narednih godina KMT je bezuspješno pokušavao konsolidirati moć i stvoriti snažnu, centraliziranu nacionalnu državu. Već početkom 1930-ih je došao novi val kriza, prvo s razornim poplavama rijeke Yangzi 1931. koja je prema procjenama stvorila 14 milijuna izbjeglica. Uz to je početak Velike depresije uništio kineski izvoz, a vojne kampanje i pokušaji institucionalne i industrijske obnove su doveli do visokih poreza, a Kinu je dodatno posramio Japan koji ih je izgurao iz Mandžurije i natjerao na sramotan mirovni sporazum 1933. Ovi uvjeti su bili savršeni za stvaranje komunističkog sentimenta među seljacima, što je partija iskoristila za konsolidiranje moći u ruralnim dijelovima Kine, dok je *Kuomintang* vladao u gradovima (Spence, 2012: 360-365).

Dok je ovaj sukob trajao, započeo je Drugi svjetski rat te su sukobljene strane opet bile primorane surađivati kako bi se obranili od Japanaca (Spence, 2012: 397-411). Tijekom rata je doveo da pada utjecaj KMT-a unutar Kine, ali i van nje, a kraj rata je doveo kaos koji je onemogućio dogovor između komunista i nacionalista. Ipak, SAD je pokušao zaustaviti nastavak građanskog rata tako što su organizirali sastanak između Chianga i Mao Zedonga koji je 1945. preuzeo novoosnovanu funkciju predsjednika Centralnog Komiteta te odmaknuo Kinesku komunističku partiju od Sovjetskog saveza. Iako su izdali zajedničku objavu o važnosti demokracije, ujedinjene vojske i jednakog pravnog statusa za sve stranke, Chiang je ustrajao u svojoj namjeri za kontrolom nad cijelom Kinom te je napao komuniste samo mjesec dana kasnije (Spence, 2012: 430).

SAD odlazi iz Kine nakon još jednog bezuspješnog pokušaja da smire tenzije, a *Kuomintang* ostaje bez međunarodne potpore. Narednih godina su gubili borbu protiv komunista, ali i protiv iznimno visoke inflacije zbog čega je Chiang počeo pripremati povlačenje na otok Tajvan, koji se nakon 50 godina (1895-1945) vratio pod kinesku kontrolu porazom Japana u

Drugom svjetskom ratu. (ibid. 450-455). U tom periodu Tajvan je iskusio ekonomski rast⁶ kojeg je neučinkoviti i korumpirani *Kuomintang* ubrzo počeo erodirati zbog čega su morali nasilno utišati nezadovoljne Tajvance, ubivši pritom mnoge demonstrante. Krajem 1948. KMT je doživio katastrofalne poraze, a tijekom 1949. Kineska komunistička partija istjerala je KMT iz Nanjinga, Pekinga, Wuhana, Šangaja i mnogih važnih gradova, često bez borbe. Nagnavši oko dva milijuna KMT-ovaca na bijeg i u iščekivanju konačne pobjede, Mao je proglasio osnivanje Narodne Republike Kine 1. 10. 1949., dok se KMT službeno preselio u Taipei 8. 12. iste godine, primoravši obje strane da uđu u vode međunarodne diplomacije (ibid. 455-460).

Međunarodna zajednica je u tom trenutku vjerovala da će otok Tajvan i Republika Kina potpuno pasti pod ruke komunista i da će time, napokon, završiti Kineski građanski rat, a SAD je k tome vjerovao da pad Tajvana neće znatno utjecati na njihove interese. Svi su bili spremni prepustiti otok Tajvan komunističkoj Kini⁷, ali 1950. dva događaja radikalno su promijenila stav, prvenstveno SAD-a, prema Tajvanu. Prvi je bio stvaranje vojnog saveza između SSSR-a i Narodne Republike Kine, a drugi početak Korejskog rata 25. lipnja 1950. (Garver, 1997: 21). Tada je SAD, suočen s mogućnosti rata protiv Sino-Sovjetskog bloka, odustao od "titoiziranja" komunističke Kine te su prvo, 26. lipnja, poslali Sedmu Flotu na Tajvan, zatim 27. lipnja informirali svijet o promijeni politike prema Tajvanu (Garver, 1997: 31).

Tajvan u Hladnom ratu

Ovo su bili ključni trenuci za formiranje tajvanske vanjske politike kakvu danas vidimo. Glavni prioritet je postao osiguranje pomoći SAD-a, pri čemu je prvi korak bilo potpisivanje obrambenog sporazuma. Potpisivanje takvog sporazuma otežale su težnje Chiang Kai-sheka da Nacionalisti ponovno zavladaju Kinom koje su bile u suprotnosti s američkim pragmatičnim viđenjem Tajvana isključivo kao ključne sigurnosne točke u Tihom oceanu.

⁶ Vrijedi spomenuti kako je japanska okupacija bila dvosjekli mač. Tajvan je početkom Drugog svjetskog rata imao drugi najbolji životni standard u Aziji, iza Japana, ali pod cijenu znatne socijalne i kulturne represije. Pritom je i japanska baština na Tajvanu dvojaka, jer uz očekivanja ekonomskog rasta ostavili su iza sebe i izraženu želju za suverenosti (Finklestein, 2014: 19-20).

⁷ Usprkos nevoljkosti za ulazak u rat za kinesko ujedinjenje, mnogi dužnosnici SAD-a poput tajnika Deana Achesona i članova *Joint Chiefs of Staff* bili su svjesni geostrateške važnosti otoka Tajvana i katastrofalnih posljedica koje bi neprijateljska okupacija otoka imala za poziciju SAD u indopacifiku, što je i tada novoosnovani CIA istaknuo u svom izvješću. Za neke, pak, poput generala MacArthura, Chiang Kai-shek se pokazao kao gorljivi anti-komunist kojeg SAD treba poduprijeti kako bi izgurati komunizam iz Azije. Ipak, prevagnulo je nepovjerenje spram Chiang Kai-sheka za kojeg se smatralo kako samo želi prebaciti teret borbe na SAD dok on konsolidira svoju poziciju naspram drugih grupa u Kini, što nije imalo veze sa sigurnosti SAD-a (Finklestein, 2014: 53; 67; Garver, 1997: 36)

Amerikanci su vjerovali kako bi Chiang mogao isprovocirati sukob s komunistima, a nisu smatrali kako je borba za ujedinjenje Kine bitna za interese SAD-a (Hickey, 2007: 9; Garver, 1997: 53-54). Stav naspram Nacionalista poboljšao se 1953. s dolaskom administracije predsjednika Eisenhowera⁸ na vlast koji je službeno uvrstio Tajvan i okolne otoke u američki obrambeni perimetar, označavajući predanost SAD-a obrani Tajvana, ali ni Eisenhower nije vjerovao u Chiangove ambicije za vraćanje cijele Kine u ruke Nacionalista (Garver, 1996: 52-53). Ipak, ta odluka je postala temelj uzajamnog sigurnosnog sporazuma (*US-ROC Mutual Defense Treaty*) potpisanog krajem 1954., nakon što su komunisti bombardirali otoke kod kineske obale pod kontrolom nacionalista. Incident je potaknuo Eisenhowera da aktualizira pitanje neutralnosti tajvanskog tjesnaca, što je završilo sa sporazumom s kojim su Nacionalisti bili iznimno nezadovoljni jer je uključivao obrambenu suradnju samo na teritoriju Tajvana i pripadajućih otoka uz klauzulu da se to može proširiti samo uz pristanak obje strane. Usprkos nezadovoljstvu morali su ga prihvatiti jer im je sporazum bio prijeko potreban, a SAD nije bio spreman napraviti niti jedan dodatni ustupak (Garver, 1997: 57).

Sporazumom se uspostavio čvrsti vojni savez između SAD-a i Republike Kine što je KMT-u donijelo znatan domaći, ali i inozemni legitimitet. On je bio od presudne važnosti u bitci za međunarodno priznanje i mjesto u Vijeću sigurnosti UN-a, drugog bitnog vanjskopolitičkog cilja u početnoj fazi formiranja vanjske politike Tajvana. U ovom polju su tijekom 1950-ih i 60-ih bili izrazito uspješni s obzirom na razliku u veličini i utjecaju između Tajvana i Kine. Uspjeh je bio moguć dijelom zbog američke potpore, a dijelom zbog nepovjerenja spram komunističke Kine i njenog revolucionarnog pristupa vanjskoj politici⁹ (Hickey, 2007: 9-10). Ipak, do početka 1970-ih postalo je preteško držati Narodnu Republiku Kinu izvan UN-a te je u listopadu 1971. Narodna Republika Kina postala predstavnik Kine pri Ujedinjenim Narodima, a par mjeseci kasnije posjetio ju je i američki predsjednik Nixon koji se nadao miru u Aziji suočen sa sve većim domaćim nezadovoljstvom oko uključenosti u Vijetnamski

⁸ Domaća gospodarska i politička situacija za KMT se također poboljšala od početka Korejskog rata do dolaska Eisenhowera na vlast te su u ovom periodu postavljeni temelji za ekonomsko čudo Tajvana. Uz ekonomsku i tehničku pomoć SAD-a, ali i represivan sigurnosni aparat, Chiang Kai-shek je uspio uvesti Novi tajvanski dolar i time obuzdati hiperinflaciju i provesti ključne agrarne reforme što je KMT-u, uz prijetnju komunizma, dalo legitimitet nad Tajvanom (Wang, 2015: 321-325).

⁹ SAD je uspješno prikazao Narodnu Republiku Kinu kao agresora u Korejskom ratu čime su NRK-u onemogućili ulazak u UN zbog uvjeta da države članice moraju biti miroljubive države. S naglim porastom članica UN-a, posebno iz Trećeg svijeta, porasla je podrška NRK-u zbog čega je SAD bio primoran promijeniti taktiku te je uveden uvjet dvotrećinske podrške za promjenu kineskog predstavnštva. Albanija, kao saveznik NRK-a, predlagala je glasanja o kineskom predstavnštvu na godišnjoj razini te je 1970. prvi put većina država podržala albansku rezoluciju. Iako je rezolucija bila daleko od dvotrećinske potpore, američki dužnosnici su zaključili kako je došlo do bitne prekretnice i promijenili su stav prema Narodnoj Republici Kini (Hickey, 2007: 10; Garver, 1997: 249-250).

rat i mogućnosti direktnog sukoba s Kinom, koja se napokon počela otvarati prema SAD-u (Garver, 1997: 250; Hickey, 2007: 11). Tijekom 1970-ih Republika Kina je postepeno gubila međunarodni legitimitet te su mnoge zemlje prekinule odnose s njima, a nakon što je isto napravio SAD početkom 1979. samo rijetke zemlje su održale službene odnose s Tajvanom. Status Tajvana u međunarodnim odnosima dodatno je otežao Chiangov gorljiv anti-komunizam i zagovaranje politike Jedne Kine zbog kojeg su prekinuli odnose s mnogim državama i međunarodnim organizacijama (Hickey, 2007: 12)..

Chiang je umro sredinom 1975., ali od 1971. pravu moć u zemlji drži njegov nasljednik i sin Chiang Ching-kuo koji se pokazao kao učinkovit vođa već u kasnim 1940-ima dok je vodio izvršnu vlast Šangaja. Za razliku od ratobornog oca, Chiang Ching-kuo je bio pragmatični birokrat i populist, što se prvo očitovalo na domaćem planu gdje je proveo "tajvanizaciju" *Kuomintang*a i cijelog državnog aparata uključivanjem starosjedioca u vladu. Uz to je poduzeo korake prema demokratizaciji zemlje, makar spore i s čestim nazadovanjima prema autoritarizmu (Rubinstein, 2015: 437). Na vanjskopolitičkom polju, pragmatizam novog vođe očitovao se u odustajanju od formalnih diplomatskih veza u korist neformalnih, prvenstveno ekonomskih, veza. U tu svrhu uvedeni su razni programi kroz koje su strane korporacije mogle sudjelovati u tajvanskim infrastrukturnim projektima vrijednim više milijardi dolara. Također su otvoreni mnogi trgovački uredi i slične institucije diljem svijeta koje su izvršavale zadaće koje bi pod normalnim okolnostima obavljale ambasade. Važan signal međunarodnoj zajednici da su spremni na kompromise došao je 1984. postizanjem dogovora s Međunarodnim olimpijskim odborom kada su pristali sudjelovati na Olimpijskim igrama pod imenom Kineski Taipei i bez zastave (Hickey, 2007: 12).

Chiang Ching-kuov pragmatizam se očitovao i kada je bio suočen s prijetnjom koju je poboljšanje odnosa Narodne Republike Kine i SAD-a predstavljalo suverenitetu Tajvana. Dvije strategije su bile testirane, približavanje SSSR-u i razvoj nuklearnog oružja (Garver, 1997: 277). Pokušaj približavanja SSSR-a je propao dijelom zbog antikomunističkih stavova vodstva KMT-a, a dijelom zbog zabrinutosti da će ih napustiti saveznici u SAD-u koji ih podržavaju zbog antikomunističkih stavova (Garver, 1997: 278). Tajvanski program razvitka nuklearnog oružja je zaustavljen 1976. kada su konačno popustili pred zahtjevima SAD-a. Iako su obje strategije propale, natjerale su SAD i NRK da drukčije pristupe Tajvanu, ali i jedni drugima. Dužnosnici u SAD-u koji su htjeli potpuno napustiti Tajvan u korist NRK-a su postali svjesni opasnosti koju nuklearni ili antiamerički Tajvan može predstavljati, dok su

kineski dužnosnici zaključili da je bolje dopustiti Tajvanu da ostane pod relativno benignim utjecajem SAD-a zbog čega su pristali na određene kompromise (Garver, 1997: 279-281).

Prvi pomaci u trilateralnom odnosu SAD-NRK-Tajvan došli su s Nixonovim posjetom Kini 1972.¹⁰ kada su dvije zemlje izdale zajednički dokument koji je sažeo kineska i američka stajališta o međunarodnim odnosima bez da ih pokušava pomiriti. Za komunističku Kinu, tajvansko pitanje predstavljalo je ključnu prepreku u normalizaciji kinesko-američkih odnosa. Naglasili su kako postoji jedna Kina i jedna kineska vlada, ona u Pekingu, a da je Tajvan provincija koja žudi za povratkom u domovinu te da je oslobođenje Tajvana kinesko unutarpolitičko pitanje u koje se niti jedna druga država ne smije uplitati, uključujući SAD koji mora povući sve trupe s Tajvana. Zadnja točka je bila uključena i u američki stav, ali kao konačni cilj nakon mirnog ujedinjena Kine. Stav je napisan pažljivim pravnim rječnikom kojim SAD priznaje kako Kinezi s obje strane Tajvanskog tjesnaca smatraju kako postoji samo jedna Kina i da je Tajvan dio Kine te podržava mirno rješavanje tajvanskog pitanja od strane samih Kineza. (Spence, 2012: 569). Strateška dvosmislenost uključena u takozvani Princip Jedne Kine održava *status quo* Tajvanskog tjesnaca preko 50 godina i omogućava svim stranama održavanje međusobnih odnosa bez razrješavanja tajvanskog pitanja.

Nakon objave, *Kuomintang* se osjećao izdano i osramočeno¹¹ što je dovelo do spomenutog pokušaja okretanja prema Sovjetima i razvijanju nuklearnog oružja, ali i do krize legitimiteta koja je natjerala nacionalistički režim da postepeno potraži legitimitet kroz demokratizaciju i spomenutu "tajvanizaciju" (Rubinstein, 2015: 438). Ipak, ovaj period je donio i jedan pozitivan pomak u tajvansko-američkim odnosima kada je 1979. u Kongresu izglasan *Taiwan Relations Act* koji je zamijenio *Mutual Defense Treaty* i služi kao nit vodilja američke politike prema Tajvanu. Prema tom zakonu, SAD se obvezao održavati ekonomske, kulturne i druge veze s Tajvanom čak i nakon prekida formalnih diplomatskih odnosa. Nadalje, propisuje prodaju vojne opreme u dovoljnoj razini za tajvansku samoobranu i upozorava kako je politika SAD-a smatrati bilo koji pokušaj rješavanja tajvanskog pitanja načinima koji nisu mirnodopski, uključujući prijetnje i embarga, kao prijetnju miru i stabilnosti području

¹⁰ Njima su prethodili tajni posjeti savjetnika za nacionalnu sigurnost Henryja Kissingera na kojima su postavljani temelji odnosa. Kissinger se odmaknuo od pitanja kineskog suvereniteta priznavši kako postoji samo jedna Kina, ali nije istaknuo koja je legitimna Kina. Takva dvosmislenost je SAD-u omogućila održavanje odnosa i s Pekingom i Taipeijom. Pitanja obrambene suradnje SAD-a i Tajvana dogovorena su za vrijeme Nixonovog posjeta (Garver, 1997: 271-272).

¹¹ Osim gubitka mjesta u UN-u i poboljšanja sino-američkih odnosa, značajan diplomatski gubitak bio je gubitak Tiao Yu Tai otoka koje su Japanci preuzeli uz podršku SAD-a jer se vjerovalo da su bogati naftom (Rubinstein, 2015: 438).

zapadnog Pacifika koju SAD ne može ignorirati, što predsjedniku daje ovlast proglasiti rat ako Tajvan bude napadnut (Hickey, 2007: 12-13).

Predsjednik Regan je 1982. poslao Šest Jamstva (*Six Assurances*) Chiang Ching-kuou, kojima je htio uvjeriti Chianga da odnosi Kine i SAD-a neće naštetiti Tajvanu. Osiguranja podrazumijevaju kako SAD neće postaviti datum prestanka prodaje oružja Tajvanu, neće se konzultirati s Kinom oko prodaje oružja Tajvanu, neće biti posrednik između Kine i Tajvana, neće mijenjati Taiwan Relations Act, neće mijenjati svoj stav vezano za suverenitet Tajvana i neće pritiskati Tajvan da uđe u pregovore s Kinom. Ova jamstva dan danas imaju dvostranačku podršku u Kongresu (Glaser et al. 2020: 5-6).

Ostatak Chiangove vladavine označili su unutarnji sukob i represija. Ekonomski razvitak zemlje i dopuštanje starosjediocima sudjelovanje u vlasti doveli su do brojnih prosvjeda i nepovratnih promjena u tajvanskom društvu, što je navelo Chianga da 1986., pred kraj života ukine vojne zakone i dopusti stvaranje drugih političkih stranaka¹², a možda i najekstremniji potez je bilo ukidanje zabrane putovanja u Narodnu Republiku Kinu (Rubinstein, 2015: 447). Umro je 1988., a za nasljednika izabrao je tajvanskog starosjedioca Lee Teng-huia koji je uz poticaj studentskih prosvjeda demokratizirao i liberalizirao Tajvan, proveo proces tajvanizacije KMT-a i državnog aparata te je nastavio normalizirati odnose s Kinom. Pritom je, nenamjerno ili nenamjerno, stvorio dvostranački sustav sa snažnom opozicijom KMT-u u vidu Demokratske progresivne stranke koja je nastala iz pokreta protiv autoritarne vladavine KMT-a nazvanog *tang-wai* čiji su članovi imali duboku povezanost s tajvanskom baštinom i bili su nevoljki identificirati se s KMT-om ili ostatkom Kine. DPP se, za razliku od *Kuomintangove* politike normalizacije odnosa s Kinom, otvoreno zalagao za potpunu neovisnost Tajvana (ibid.: 447-452).

Kraj Hladnog rata - demokratizacija i pokušaji normalizacije odnosa između dvije Kine

Lee je Chiangov generalni pragmatizam pretvorio u službenu vanjsku politiku koja je doživjela radikalnu promjenu. Tajvanska pragmatična diplomacija podrazumijeva tri točke: stvaranje i unapređivanje službenih diplomatskih veza, razvijanje značajnih veza s državama s kojima ne postoje službene diplomatske veze i članstvo, odnosno ponovno učlanjivanje u

¹² Taj potez su preduhitрили nezavisni političari koji su osnovali Demokratsku progresivnu stranku dok je taj potez bio ilegalan, ali Chiang umjesto da se osloni na represivni aparat kao mnogo puta u svojoj karijeri, odlučio je zauzeti tvrdolinijaše i legalizirati novoosnovanu opozicijsku stranku (Rubinstein, 2015: 447).

međunarodne organizacije od nacionalnog interesa (Hickey, 2007: 14). Cilj ovakve preobrazbe je dokidanje Principa Jedne Kine kako bi tajvanska *de jure* nezavisnost bila priznata na međunarodnoj razini. U tu svrhu su unilateralno proglasili kraj Kineskog građanskog rata 1991., čime su prestali polagati pravo na teritorij Kine, i prestali su se boriti s Kinom za priznanje, već otvaraju mogućnost dvostrukog priznanja, iako Peking odbija takvu mogućnost pa se ona, usprkos tajvanskim pokušajima, ne koristi u praksi (Clark, 2015: 507; Hickey, 2007: 15). Osim Kine, prepreka tajvanskoj *de jure* nezavisnosti je i SAD kojemu je promjena *statusa quo*, bez obzira završi li ona s okupacijom ili nezavisnosti Tajvana, najgora opcija s obzirom na opseg sukoba koji bi proizašao iz njega. Stoga je predsjednik Bill Clinton, nakon raketne krize 1996. zbog koje je SAD morao poslati dva nosača aviona u Tajvanski tjesnac, otputovao u Peking i potvrdio Kinezima kako SAD neće poduprijeti ni 'dvije Kine' niti 'jednu Kinu i jedan Tajvan' niti bilo koje članstvo Tajvana u međunarodnim organizacijama koje zahtijevaju status države (Hickey, 2007: 93).

Najveći vanjskopolitički uspjeh Lee Teng-huia je stvaranju mreže neslužbenih odnosa s državama diljem svijeta te je osobno posjetio mnoge zemlje pod krinkom godišnjih odmora ili sličnih izlika. Uz to je potrošio milijune dolara na lobiranje američkih političara, podmićivao male države da prekinu odnose s Kinom u korist Tajvana, osnovao posebne fondove kroz koje je utjecao na političare, medije, *think tankove* i slične institucije (Hickey, 2007: 90).

Kraj Hladnog rata promijenio je trilateralne odnose, ali nije bilo značajnijih pomaka prema rješavanju tajvanskog pitanja, usprkos grčevitim naporima s obje strane tjesnaca. Ipak, kroz te napore je došlo do institucionalizacije odnosa dvije Kine, prvo osnivanjem Vijeća za nacionalno ujedinjenje koje je utemeljilo smjernice za postupanje spram Kine. Smjernice su pretpostavljale proces s tri faze koje bi trebale dovesti do ujedinjenja: 1. recipročni odnosi (neslužbene veze, smanjenje napetosti); 2. uzajamno povjerenje i suradnja (osnivanje službenih veza i komunikacijskih kanala, trgovine, prijevoza, pošte, posjeti na visokoj razini, zajedničko sudjelovanje u međunarodnim organizacijama); 3. pregovaranje o ujedinjenju (osnivanje zajedničkih tijela za dizajniranje Ustava utemeljenog na demokraciji, ekonomskoj slobodi i socijalnoj pravdi) (Fell, 2018: 181). Vlada Tajvana je također osnovala *Mainland Affairs Council* (MAC) koje vodi odnose s Kinom, dok je Kina osnovala pandan MAC-u u vidu *Taiwan Affairs Officea*.

U prvoj fazi smjernica, MAC nije mogao direktno pregovarati s Kinom, stoga je osnovana nevladina organizacija pod imenom *Straits Exchange Foundation* (SEF), a Kina je odgovorila s osnivanjem *Association for Relations Across the Taiwan Straits* (ARATS). Ove dvije kvazi-nevladine organizacije su u prvoj polovici 1990-ih održale prve razgovore između dvije Kine nakon desetljeća netrpeljivosti te je tada nastao takozvani Konsenzus iz 1992. koji je trebao uspostaviti razumijevanje između dvije Kine po pitanju suverenosti kako bi formalni pregovori o praktičnim problemima, poput putovanja i trgovine između dvije Kine, mogli započeti. Kao takav, Konsenzus se svodio samo na to da se dvije strane generalno slažu kako postoji jedna Kina i kako trebaju stremiti ujedinjenju, ali ni na koji način ne ističu kako se Tajvan uklapa u jednu Kinu (Bush, 2021: 214).

Tokom takozvanih SEF-ARATS razgovora, Tajvan je inzistirao na dogovaranju praktičnih, ekonomskih pitanja, dok je Kina željela političke razgovore. Kina je inzistirala na tome da Tajvan prihvati Princip Jedne Kine dok je predsjednik Lee inzistirao da je definicija Kine podložna različitim interpretacijama i da nije trenutak za pitanja suvereniteta (Fell, 2018: 182). Najveći doseg pregovora bili su dogovori oko pošte i priznavanja dokumenata i to u trenutku znatnog rasta trgovine između Kine i Tajvana, s 0,95 milijardi dolara 1986. na skoro 21 milijardu dolara 1995. (Fell, 2018: 180-182). Pregovori su stali 1995. nakon što je Lee posjetio svoj *alma mater* u SAD-u, što su Kinezi vidjeli kao korak prema međunarodnom priznanju Tajvana te su žestoko reagirali (Clark, 2015: 516). Proveli su vojne vježbe i testiranja raketa blizu tajvanskog teritorija, što je Leeju osiguralo drugi mandat i smanjilo potporu za eventualno ujedinjenje, ali je i stvorilo svijest na Tajvanu da su prijetnje Kine stvarne i time se smanjila potpora za proglašavanjem nezavisnosti (Fell, 2018: 182).

Pri kraju drugog Leeovog mandata 1999., gotovo je došlo do ponovnog otvaranja SEF-ARATS razgovora, ali ih je zaustavio incident u kojemu je predsjednik Lee, odgovarajući na pitanje njemačkom novinaru, rekao kako su odnosi između Tajvana i Kine odnosi između dvije države, a ne pitanje unutarnje kineske politike, te da je Republika Kina nezavisna suverena država od 1912., što je znatno naštetilo odnosima Tajvana s Kinom i SAD-om (Bush, 2021: 216). Godinama nakon svoja dva mandata, Lee je objasnio svoje poteze Dennisu Hickeyu, istaknuvši kako je bio svjestan kako Peking nikada neće prihvatiti tajvanske uvjete za ujedinjenje, koji podrazumijevaju jednaki status dvije Kine i demokratizaciju NRK-a. Napori koje je uložio u pregovore s Kinom služili su zapravo za konsolidaciju moći unutar KMT-a. Nakon što je to uspio, postepeno je promovirao tajvansku

nezavisnost i uspostavio pragmatičnu diplomaciju koja se primjenjuje do danas (Hickey, 2007: 94; Fell, 2018: 173).

Tajvan na početku 21. stoljeća

Nakon Leeja po prvi put dolazi na vlast DPP koji se tijekom 90-ih oporavljao od katastrofalnog gubitka na izborima 1991. kada su pozivali na osnivanje Republike Tajvan kroz referendum koji bi, prema DPP-u, oslobodio ugnjetavani tajvanski narod (Bush, 2021: 214). Vjerojatno ne bi pobijedili ni na izborima 2000. godine da se birači KMT-a nisu podijelili na dva kandidata. Funkciju predsjednika preuzeo je DPP-ov Chen Shui-bian, politički disident i borac za tajvansku nezavisnost kojeg je KMT dao zatvoriti 1984. te mu je paralizirao ženu od struka na dolje u neuspjelom atentatu. Chenova vladavina je razočarala Tajvance, posebno u vidu ekonomije. Nezaposlenost je narasla na rekordne razine, a tajvansko tržište dionica je izgubilo skoro 50% vrijednosti (Hickey, 2006: 94-97).

Chen je razočarao i u odnosima s Kinom koji nisu vidjeli nikakvih službenih pomaka osim što je redovito ljutio Peking s antagonizirajućim komentarima o tajvanskoj neovisnosti, pozivima za raspisivanje referenduma o neovisnosti i stvaranja novog Ustava. Njegovi potezi su vjerojatno utjecali na Peking da 2004. izglasa antisecesijski zakon koji im pruža zakonski okvir za pokretanja rata s Tajvanom¹³ (Hickey, 2007: 97). Ipak, kao i njegov prethodnik bio je pragmatičan te je uvjeravao Kinu da neće proglasiti nezavisnost, mijenjati službeno ime Republike Kine, održavati referendume o nacionalnom statusu, mijenjati Ustav ni dokinuti institucije za pregovore s Kinom koje je Lee uspostavio (Clark, 2015: 526). Njegove izjave su ljutile i dužnosnike u SAD-u, ali je u tom periodu predsjednik Bush, koji navodno nije volio Chena, potvrdio kako je Tajvan pod zaštitom SAD-a i produbio je obrambenu suradnju s Tajvanom, maknuo je ograničenja na posjete tajvanskih dužnosnika SAD-u i dopustio prodaju značajno modernijeg naoružanja (Hickey, 2007: 100; Clark, 2015: 527).

Nakon Chenovih generalno loše ocijenjenih mandata, na vlast se vraća KMT na čelu s Ma Ying-jeom koji je stabilizirao odnose s Kinom. Ma je bio spreman surađivati s Kinom, prihvatio je Konsenzus iz 1992., uspostavio je poštanske, prijevozne i trgovačke veze s

¹³ U njemu su ugrubo definirane kineske crvene crte čiji bi prelazak značio upotrebu "nemirnodopskih sredstava i drugih sredstava nužnih za zaštitu kineskog suvereniteta i teritorijalnog integriteta" (Bush, 2021: 170). Prema zakonu, postoje tri uvjeta koja bi značila prelazak crvene crte: ako tajvanski secesionisti svojim djelovanjem dovedu do secesije Tajvana od Kine; ako se dogode značajni incidenti koji označavaju tajvansku secesiju; ili ako ne postoji mogućnost mirnog ujedinjenja (ibid.). Uvjeti su namjerno postavljeni dvosmisleno kako bi Kina imala više manevarskog prostora i kako bi se poboljšala njihova učinkovitost u sprječavanju tajvanske neovisnosti.

Kinom, dogovorio ugovore o slobodnoj trgovini i još dvadesetak bilateralnih sporazuma vezanih za razna pitanja od trgovine, borbe protiv kriminala, prehrambenih regulacija, suradnje u prijevozu itd. (Jiang, 2017: 19). Peking je čak dopustio Tajvanu da sudjeluje na sastancima Svjetske zdravstvene organizacije i nisu prosvjedovali kada je Tajvan potpisivao bilateralne sporazume s Novim Zelandom i Singapurom (Bush, 2021: 133). Iako je prihvatio Konsenzus, imao je vlastitu interpretaciju istog, istaknuvši kako "jedna Kina" označava Republiku Kinu koja uključuje teritorij Tajvana i Kine. Ma je ovaj pristup objasnio 2020., četiri godine nakon isteka drugog mandata, kada je rekao da je Konsenzus iz 1992. najindirektniji način da natjeraju Peking da prizna postojanje Republike Kine (Bush, 2021: 222).

Ma nije dopuštao Kini da nametne razgovore o pitanjima suvereniteta, ali je ipak bio žestoko kritiziran od strane DPP-a zbog pomirljivog stava prema Kini te je često bio prozivan izdajicom koja se nikada nije identificirala s Tajvanom i koja će ih prodati Kini (Jiang, 2017: 19; Bush, 2021: 223). Protivljenje Mau kulminiralo je prosvjedima iz 2014. poznatim kao Pokret Suncokreta (*Sunflower Movement*) koji su započeli kao reakcija na KMT-ov pokušaj liberalizacije trgovine između dvije Kine (Rigger, 2022: 49-50). Na valu ovih izbora dolazi DPP na vlast te predsjednica Tsai Ing-wen oba svoja mandata može uvelike zahvaliti svojem nepokolebljivom stavu prema Kini, odnosno pomirljivom stavu KMT-a prema Kini i neprijateljskom stavu Kine prema Tajvanu (Schubert et al., 2022: 1-6; Sullivan i Lee, 2022: 16). Nakon ovog povijesnog pregleda i predstavljanja temeljnih pretpostavki tajvanskog pitanja, razmotrit će se sama struktura vanjske politike Tajvana i proces donošenja odluka koji je nastao pod gore navedenim uvjetima.

Unutarnji čimbenici i akteri

Predsjednik

Predsjednička funkcija ostala je dominantna politička dužnost na Tajvanu čak i nakon demokratizacije. Bira ga se na period od četiri godine, s ograničenjem od dva mandata i funkcionira u polupredsjedničkom sustavu te izvršne ovlasti dijeli s premijerom i kabinetom. Ukoliko se većina zastupnika u parlamentu ne slaže s politikama premijera, mogu pokrenuti glasanje o povjerenju. Ako se izglasa nepovjerenje premijeru, predsjednik može izabrati novog premijera ili raspisati nove izbore (Hickey, 2007. 45). U praksi to znači da predsjednik ovisi o volji birača i o tome ima li većinu u parlamentu. Periodi tvrde kohabitacije izvršne i

zakonodavne vlasti ranih 2000-tih rezultirali su disfunkcionalnim sustavom čiji rad je bio opstruiran međustranačkim pripetavanjima (ibid.).

Trenutno je Tajvan u periodu relativne političke stabilnosti. Prethodna tri predsjednička izbora osvojila je Demokratska progresivna stranka, rezultat bez presedana na Tajvanu, ali na parlamentarnim izborima početkom 2024. godine KMT je osvojio jedan mandat u parlamentu više od DPP-a koji je morao osnovati manjinsku vladu čija se stabilnost tek treba testirati (Julienne, 2024). Lai se, kao i prethodnici, zakleo kako neće mijenjati *status quo*, ali je i prvi koji je rekao kako je Tajvan nezavisna, suverena država već u svom inauguracijskom govoru te je imao i druge istupe koje je Peking tumači kao separatizam zbog čega su pojačali vojni i politički pritisak na Tajvan (Glaser i Lin, 2024).

DPP svoju uspješnost na predsjedničkim izborima može uvelike zahvaliti samoj Kini, odnosno svojem pristupu istoj, ali i KMT-ovim čestim greškama i nepopularnom, pomirljivom pristupu Kini. Dokaz toga možemo pronaći u periodu 2018.-2019. kada je predsjednica Tsai Ing-wen bila na pola prvog mandata i na rekordno niskoj razini popularnosti. Mnoge nužne, ali kontroverzne reforme su provede u tom periodu, od kojih su najbitnije legalizacija istospolnih brakova, reforme zakona o radu, mirovinskog sustava, obrazovnog sustava i tranzicijska pravda u kontekstu ispravljanja zločina iz KMT-ovog autoritarnog perioda. Ocjena rada predsjednice nije bila zadovoljavajuća te su članovi stranke razmatrali novog kandidata za nadolazeće izbore, pri čemu joj je trenutni predsjednik i bivši premijer Lai bio glavni suparnik (Schubert i Lee, 2022: 1-5).

Njen protukandidat iz KMT-a je bio populist Han Kuo-yu koji je doživio nagli rast popularnosti tijekom 2018. obećavajući stabiliziranje odnosa s Kinom. Hanova popularnost je počela padati kada je Xi Jinping u siječnju 2019. zaprijetio Tajvanu kako moraju prihvatiti ujedinjenje i sistem Jedna Država, Dva Sustava (Bush, 2021: 288). Kinu je sve više brinula vlast "separatistički" nastrojenih DPP-ovaca te su kroz zastrašivanje htjeli stvoriti podijeljenost u tajvanskom narodu i smanjiti potporu predsjednici Tsai. To je otežalo i Hanovu kampanju jer je postalo teže argumentirati kako će KMT vratiti odnose s Kinom kakvi su bili za vrijeme administracije Ma Ying-jeoha. Zatim su se negativne strane sistema Jedna Država, Dva Sustava pokazale kada su izbili prosvjedi u Hong Kongu te je na izborima u siječnju 2020. Tsai dobila 1,65 milijuna glasova više od KMT-ovog kandidata (Bush, 2021: 288; Rigger, 2022: 60-61).

Tsai je promijenila Maov pristup tajvanskom pitanju i odbila priznati Konsenzus iz 1992., ali nije ni vratila ideološki nabijen pristup Chen Shui-biana. Njen pristup Kini je bio oprezan te je redovito naglašavala kako ne namjerava mijenjati *status quo* (Bush, 2021: 152; 224). Napravila je i bitan ustupak Kini izjavivši kako će vladati prema Ustavu čak i u odnosima s Kinom, što je značajno jer Ustav Republike Kine odbija mogućnost dvije Kine ili tajvanske neovisnosti. Umjesto pregovora s Kinom, Tsai je uložila napore u poboljšavanje odnosa s SAD-om kojima je obećala kako neće antagonizirati Kinu (Copper, 2023: 176-177).

U svojim istupima stavljala je naglasak na pravo tajvanskog naroda da sam odlučuje o svojoj sudbini i koristila je liberalno demokratski sustav na Tajvanu kako bi prikupila potporu za Tajvan. Primjerice, u tekstu koji je objavila za *Foreign Affairs*, opisala je Tajvan kao žestoko demokratsku i Zapadnu zemlju čiji bi pad bio katastrofalan za demokratske saveznike i signal da autoritarni sustavi imaju prednost nad demokratskim (Tsai, 2021). Takvim pristupom osnažila je poziciju Tajvana u očima Zapadnih, prodemokratskih dužnosnika, ali i izazvala gnjev kineskih dužnosnika jer eksplicitno stavlja pitanje tajvanskog suvereniteta u ruke naroda Tajvana. Također je prihvatila *de facto* nezavisnost kao dovoljnu i pokušaj proglašavanja tajvanske neovisnosti kao nepotreban (Sullivan, 2024).

Ključna politika u međunarodnim odnosima predsjednice Tsai bila je *New Southbound Policy* (NSP) koja ima i bitne implikacije za nacionalnu sigurnost. NSP-om se želi postići dublja regionalna integracija Tajvana s 18 zemalja Indo-Pacifičke regije i regionalnim organizacijama poput ASEAN-a. Ciljevi NSP-a su razvijanje tajvanske ekonomije kroz odnose s državama u regiji, smanjivanje ekonomske ovisnosti o Kini te stvaranje boljih odnosa s ciljanim državama (Glaser et al., 2018: 1, Waltz, 2023: 34). NSP je ambiciozna politika koja koordinira rad svih ministarskih resora kako bi se promovirala ekonomska suradnja i trgovina, razmjena talenata, dijeljenje resursa i regionalna integracija sa svim ciljanim zemljama. To se postiže kroz razne programe poput razmjene studenata, humanitarne i razvojne pomoći, dijeljenjem tehnologije, konzultacija, promoviranja turizma itd., sve u svrhu reorijentiranja Tajvana prema Jugoistočnoj Aziji i Oceaniji (Waltz, 2023: 36-37). Jasno je kako je uloga predsjednika ključna u formiranju tajvanskog pristupa vanjskoj politici, ali ispod njega postoje brojne institucije bitne za funkcioniranje Tajvana.

Politička organizacija

Osim predsjednika, važne uloge imaju premijer, Vijeće za nacionalnu sigurnost, Ministarstvo vanjskih poslova, Ministarstvo nacionalne obrane, ali i parlament, koji ima važnu nadzornu ulogu. Tajvan ima pet grana vlasti, odnosno Yuana: Izvršni, Zakonodavni, Sudski, Kontrolni i Ispitni (*Examination*) Yuan. Dok su prva tri jednaka svojim ekvivalentima u drugim demokracijama, Kontrolni i Ispitni su ostatci Kineskog carstva. Kontrolni Yuan provodi posebne istrage i ima moć opoziva, a Ispitni provodi ispitivanja državnih službenika (Hickey, 2007: 44). Demokratizacija je prirodno uvela mnoge nove aktere s različitim stajalištima u proces donošenja odluka, što je prvotno dovelo do nekoordiniranih uvođenja i provođenja politika pri čemu su razni državni službenici provodili vlastite politike. Usprkos brojnim razlikama, postoji i generalni konsenzus vezan za tajvanske vanjskopolitičke ciljeve i predanost pragmatičnoj diplomaciji (Hickey, 2007: 61).

Premijer je najviše tijelo Izvršnog Yuana, grane vlasti koja vodi sva ministarstva, vijeća i administracije. Utjecaj premijera na vanjsku politiku je pritom ograničen osobnim odnosom s predsjednikom kojemu može služiti kao savjetnik ili nositelj neke politike ako su im odnosi dobri (Hickey, 2007: 46-48). Čak i od Ministarstva vanjskih poslova se očekuje da provodi i podržava predsjednikove inicijative. Predsjednik formira i sigurnosnu politiku, ali mu pri tome pomaže Vijeće za nacionalnu sigurnost koje se sastoji od 13 članova: predsjednika, potpredsjednika, osam članova kabineta, načelnika Glavnog stožera, glavnog tajnika Vijeća za nacionalnu sigurnost i ravnatelja Biroa za nacionalnu sigurnost, obavještajne agencije koja je pod direktnim zapovjedništvom Vijeća za nacionalnu sigurnost (Chen, 2010: 13).

U praksi ovo tijelo se rijetko sastaje te njegove poslove vodi glavni tajnik uz tri zamjenika i pet do sedam savjetnika. Sve navedene imenuje predsjednik. Uživaju visok politički status te je glavni tajnik Vijeća dužnosnik prema proceduri na razini premijera (ibid.: 14) Službeno ne sudjeluju u implementaciji politika, već im je primarna zadaća savjetovanje predsjednika, ali u praksi često provode zadaće nadzora i koordinacije vladinih tijela. Ponekad i sami provode implementaciju, primjerice u slučajevima tajne diplomacije (ibid, 14-15). Zadaća ministarstva nacionalne obrane je također limitirana te je svedena na administrativno vođenje vojske, a ministar zakonom mora biti civil (Hickey, 2007: 50). Ipak, prvi ministar bez ikakve vojne pozadine je nedavno imenovani odvjetnik za ljudska prava Wellington Koo, koji je po imenovanju proveo reforme s ciljem integriranja obrambenog sustava s civilnim društvom i privlačenja mladih ljudi u vojsku. (Hsiao, 2024).

Što se vojske tiče, ona je prošla znatne promjene od dolaska DPP-a na vlast. Vojsku se povezuje s KMT-ovim autoritarnim periodom i kineskim nacionalnim identitetom zbog čega je dobila negativnu sliku u javnosti, čemu je i DPP pridonio prije dolaska na vlast. Nakon dolaska na vlast su, svjesni političke realnosti, manje kritizirali vojsku, ali je ostao dojam kako je vojska lojalna KMT-u (Lee, 2023: 150). Proveli su nepopularne reforme veteranskih mirovina i smanjili služenje vojnog roka s godine dana na četiri mjeseca te nastavili smanjivati broj aktivnog vojnog osoblja kojeg je bilo 460 tisuća 1996., 275 tisuća 2010., a 2022. ga je bilo oko 170 tisuća (Lee, 2023: 152; Guzman, 2023). Proračun vojske je također stagnirao godinama jer vladajući nisu imali dovoljno resursa za pokriti sve troškove socijalne države i bili su nevoljki podići poreze pa je troškove platila vojska kroz smanjeni budžet (Bush, 2021: 176-178).

Ove politike se mijenjaju zadnjih godina. Bivša predsjednica Tsai je ponovno uvela vojni rok od godine dana i znatno povećala proračun od 2022. godine¹⁴. Za 2024. predložila je osnovni budžet, koji ne uključuje poseban budžet za kupovinu vojne opreme, od 606,8 milijardi novotajvanskih dolara, odnosno 19,1 milijardu američkih dolara, što bi predstavljalo povećanje od 63 posto u usporedbi s 2017. godinom. Iznos je oko 2,5 posto BDP-a, što je znatno više od prijašnjih administracija koje godinama nisu uspjele uložiti više od dva posto BDP-a u vojsku (Bush, 2021: 176; Dotson, 2023b: 4-5).

Razlog zašto nisu mogle uložiti više je nedostatak resursa dostupnih vladi, posebno za zemlju bogatu poput Tajvana. Demokratizacija je uključila Zakonodavni Yuan¹⁵ i javnost u proces donošenja državnog proračuna. To je rezultiralo povećanjem socijalne pomoći, smanjivanjem budžeta vojske i onemogućilo je nužno povećanje oporezivanja. Tajvanski čelnici nisu uspjeli uvjeriti javnost da mogu uspostaviti prikladan sustav oporezivanja koji bi pokrio sve veće državne troškove, a da pritom ne usporava ekonomski rast Tajvana (Bush, 2021: 31-46).

¹⁴ Od 2022. primjećuje se povećana vojna potrošnja diljem Indo-Pacifika. Razlog je posjet Nancy Pelosi, tadašnje predsjednice donjeg doma američkog Kongresa, Tajvanu, odnosno žestoka reakcije Kine na posjet. Kina je poslala gotovo 300 borbenih aviona preko centralne linije Tajvanskog tjesnaca. Centralna linija je predstavljala neslužbenu demarkacijsku liniju nazvanu Davis Line, prema američkom generalu Benjaminu Davisu koji ju je nacrtao. Nije prijeđena ni jednom od potpisivanja sigurnosnog sporazuma između Tajvana i SAD-a 1954., pa sve do 1999. Nakon 1999. pa do 2022. kineski vojni avioni su ju rijetko prelazili i nikada u ovolikom broju. To je izazvalo protureakciju u regiji te su Japan, Južna Koreja i Filipini počeli graditi snažnije sigurnosne odnose sa SAD-om (Dotson, 2023a: 3-6; Shattuck, 2022)

¹⁵ Proračun oblikuju dva tijela Izvršnog Yuana, Ministarstvo financija i Generalni direktorat za proračun, računovodstvo i statistiku. Oni predlažu budžet Zakonodavnom Yuanu, ali u tom trenutku predstavnici mogu samo predlagati smanjenje proračuna, što se rijetko prakticira, dok veći utjecaj na proračun vrše tokom oblikovanja proračuna, kroz nadzor i interpelacije u parlamentu (Bush, 2021: 37-38).

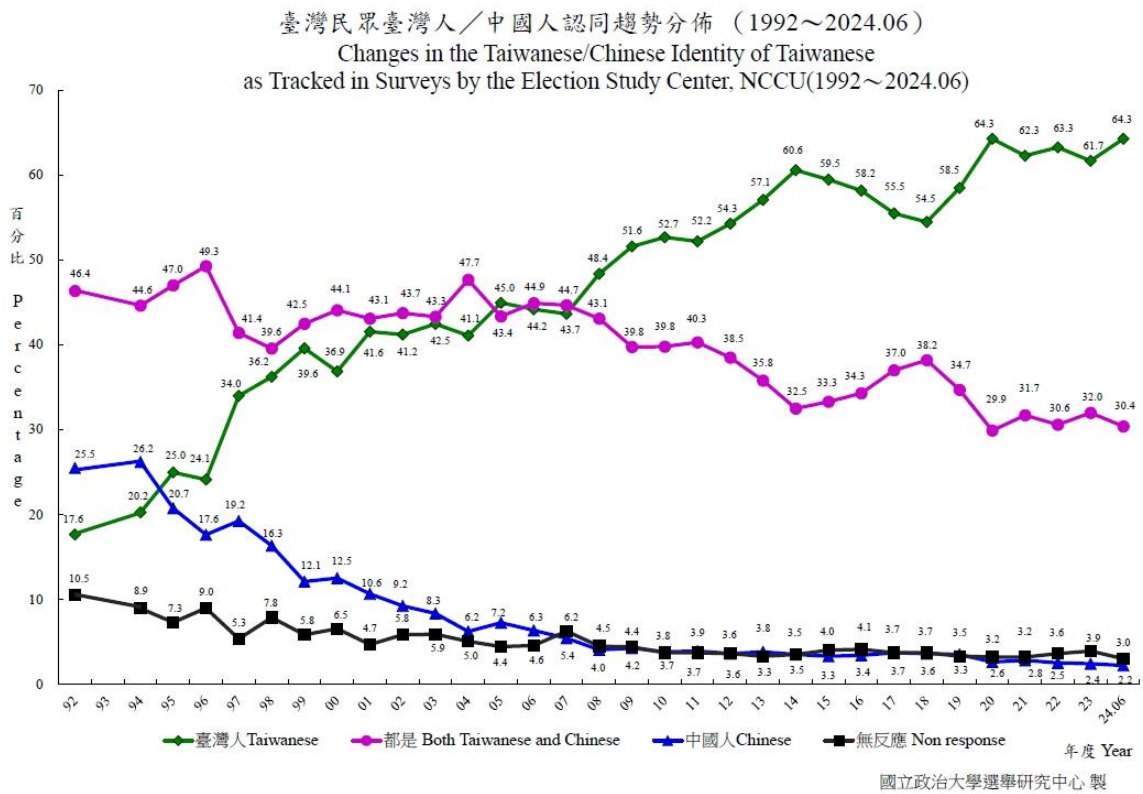
Zbog godina stagniranja vojnog proračuna i lošeg vođenja vojske, kineska vojna nadmoć nad Tajvanom je znatno porasla. Procjenjuje se kako Kina posjeduje 1900 vojnih aviona, 71 podmornicu, 45 fregata, 36 razarača, 9800 topova i preko 2 milijuna vojnika. Tajvan ima 300 vojnih aviona, dvije podmornice, 22 fregate, 4 razarača, 1200 topova, oko 170 tisuća vojnika te nema podmornice na nuklearni pogon, borbene avione pete generacije ni druge visokotehnološke sposobnosti koje Narodnooslobodilačka vojska ima (Sacks, 2023). Kako bi nadoknadili razliku u moći, tajvanska vojska razvija sposobnosti za asimetričnu borbu, odnosno manje, sakrivene mobilne jedinice koje mogu vršiti brze napade u primorskoj zoni u cilju sprječavanja kineske vojske da se iskrca na obalu Tajvana (Hsi-min i Lee, 2020).

Uloga tajvanske javnosti i tajvanski nacionalni identitet

Osim političke strukture, treba uzeti u obzir i ulogu tajvanske javnosti. Ona je izraženija na Tajvanu jer se provode redovite ankete koje, iako su uvijek podložne manipulaciji, tvore svojevrsni plebiscit koji može utjecati na politiku (Bush, 2021: 18, 36). Tajvance se ispituje i o njihovom identitetu, pri čemu se većina ispitanika identificira kao Tajvanci, a ne kao Kinezi. Rađanje autohtonog nacionalnog identiteta tajvanskog naroda odvojenog od kineskog je i jedan od razloga za sve veće napetosti između Kine i Tajvana, ali i izvor sigurnosti jer otežava kinesku argumentaciju da postoji samo jedna Kina i samo jedan kineski narod.

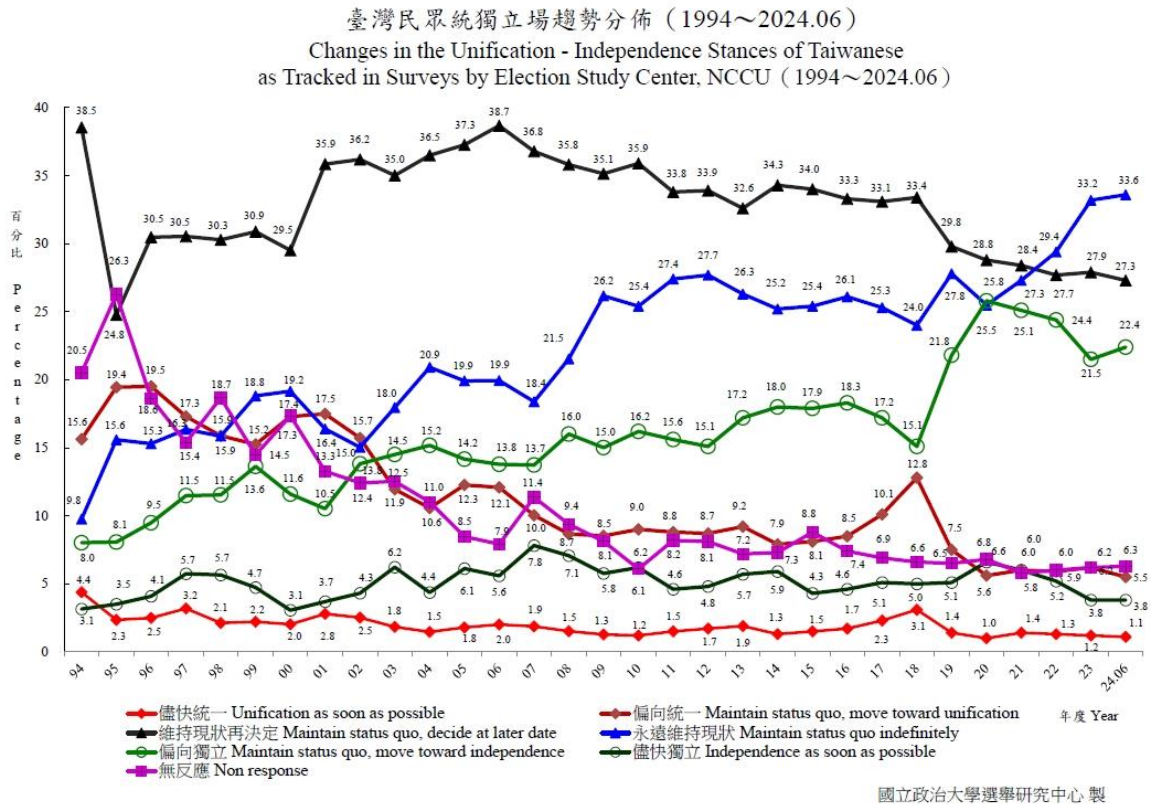
Detaljna analiza tajvanskog nacionalnog identiteta bi izašla iz okvira ovog rada s obzirom na kompleksne okolnosti u kojima je nastao, ali brojna istraživanja i ankete pokazuju kako se stanovnici Tajvana sve više identificiraju kao Tajvanci i ne vidi stanovnike Kine kao svoje sunarodnjake (Jiang, 2017: 27). Primjerice, na tablici 2.0 vidimo kako ankete *Election Study Centera* pri Nacionalnom Sveučilištu Chengchi, među najpoštovanijim i najpouzdanijim anketarima na Tajvanu (Cabestan, 2017: 43), pokazuju kako tajvanski identitet (kojega označava zelena boja na tablici) konstantno raste kroz zadnjih 30 godina, dok isključivo kineski (plava) i kombinacija kineskog i tajvanskog (ljubičasta) opada. Pritom je zbroj ispitanika koji se identificiraju kao Tajvanci (zelena) i ispitanika koji se identificiraju istovremeno kao Tajvanci i Kinezi (ljubičasta) konzistentno oko 90 posto od 2009. godine.

Tablica 2.0 Promjene u Tajvanskom/Kineskom identitetu među Tajvancima (Election Study Center, 2024)
<https://esc.nccu.edu.tw/upload/44/doc/6961/People202406.jpg> Pristupljeno: 30.7. 2024.

Na tablici 3.0 vidimo kako sve manje Tajvanaca smatra kako se Tajvan mora ujediniti s Kinom što prije (crveno) ili kretati prema ujedinenju dok održava *status quo* (tamno crveno). Usprkos porastu broja onih koji smatraju da se Tajvan treba kretati prema nezavisnosti (svijetlo zeleno) i činjenici da je DPP kao autohtona tajvanska opcija nedavno pobijedila na predsjedničkim izborima po treći put za redom, treba imati na umu da Tajvanci pretežno preferiraju održavanje *statusa quo* te da su im ekonomska pitanja bitnija na izborima, posebno na proteklim izborima (Bush, 2021: 30, Kuo, 2024). Tu većinu predstavljaju oni koji žele održavati status quo u nedogled (plavi) i oni koji žele odlučiti o smjeru Tajvana u budućnosti (crni). Iako je tajvanski identitet u svojim povojima i ne postoji jasan konsenzus o njemu, ono što tajvanske vlasti žele nedvosmisleno poručiti cijelom svijetu, i što je Tsai Ing-wen istaknula u svom tekstu za *Foreign Affairs*, je to da je postojanje njihovog identiteta neporecivo i da je u srži tog identiteta progresivan, liberalno demokratski poredak (Ing-wen, 2021). Time želi oblikovati obranu Tajvana kao obranu demokracije u očima dužnosnika SAD-a i drugih saveznika te signalizirati Kini kako nisu spremni pregovarati bez poštovanja njihovog demokratskog poretka.

Tablica 3.0 Promjene u stavu prema Ujedinjenju – Nezavisnosti među Tajvancima (Election Study Center, 2024).
<https://esc.nccu.edu.tw/upload/44/doc/6963/Tondu202406.jpg> Pristupljeno: 30.7. 2024

Ekonomija, energetika i silikonski štit

O ekonomiji Tajvana se ne brine samo narod Tajvana i političari koji se bore za mandate, već i globalna IT industrija. Naime, tajvanske kompanije su na neki način uključene u proizvodnju 98 posto matičnih ploča, 90 posto laptopa, barem 65 posto TFT-LCD ekrana, a jedna jedina tajvanska tvrtka, Taiwan Semiconductor Manufacturing Corporation (TSMC) proizvodi više od pola svjetskih čipova i najveća je svjetska tvornica poluvodiča (Rigger, 2011: 40). Za Tajvan, industrija poluvodiča je strateški važna ne samo zato što je ključna industrija za ekonomski rast još od 1980-ih koja čini 15% njihovog BDP-a, već zato što su se postavili kao ključan igrač na globalnoj razini, proizvodeći 60 posto svjetskih poluvodiča i 92 posto najnaprednijih poluvodiča (Wang i Chiu, 2014: 62; dimerco.com, 2023; Varas et al, 2021: 5). Ovu strategiju se naziva i "silikonskim štitom" te Tajvanu uvelike pomaže u navigiranju nemirnih voda međunarodnih odnosa.

Osim kroz IT industriju, ekonomija Tajvana bitno utječe na vanjsku politiku i sigurnost kroz njihovu trgovinu s Kinom. Usprkos tome što Kina, direktno ili indirektno, prijeti da će silom zaustaviti tajvansko proglašenje nezavisnosti, stvorili su intenzivan trgovački odnos koji sa sobom donosi prilike, ali i prijetnje. Trgovina između dvije Kine započela je 1991, a od 1999.

Kina je Tajvanu glavno izvozno tržište, te su najveći investitor u Kinu, ako se uračunaju investicije iz posredničkih lokacija poput Hong Konga i Kajmanskih otoka (Lin, 2017: 4-6). Uz to, ekonomske veze su potaknule i veći dijalog između Tajvanaca i Kineza s obzirom na to da polovica Tajvanaca koji su 2016. radili van Tajvana su bili u Kini (Bush, 2021: 48). Ipak, prevelika ovisnost o Kini predstavlja i rizik za Tajvan te se oko trgovine s Kinom vodi konstantna rasprava u tajvanskom javnom prostoru.

Bitna mana Tajvana koju treba spomenuti je njihova ovisnost o uvozu energenata. Prema podacima tajvanskog Ministarstva energetike, 2022. su 96.86 posto energetske kapaciteta popunjavali uvozom i čak 99.75 posto nafte (Boone, 2023: 2). Energetska politika DPP-a fokusira se na obnovljive resurse i odmicanje od nafte i nuklearne energije, ali uspjesi su im bili limitirani te trenutno nemaju alternative uvozu nafte i spaljivanju velikih količina nafte i ugljena (Bush, 2021: 101). Pritom nemaju skladišta koja su otporna na zračne udare te samo četiri luke s naftnim terminalima, od kojih su dvije u zonama redovitih kineskih vojnih vježbi (Boone, 2023: 3-4)

Vanjski čimbenici i akteri

Tajvan između dvije svjetske sile

Dennis Hickey opisao je Tajvan kao "škampa među kitovima" (Hickey, 2006: 25) čiju vanjsku politiku oblikuju sile izvan njenih granica, prvenstveno SAD i NRK. S obzirom na to da glavna prijetnja dolazi izvan granica Tajvana, te da se ne bi mogli braniti bez uvoza resursa i opreme, isto vrijedi i za nacionalnu sigurnost Tajvana. Trenutno tri strane uključene u tajvansko pitanje održavaju *statusa quo*, ali se pripremaju za njegovu eventualnu promjenu. U politici Kine to vidimo u čestim istupima oko korištenja sile, ako je nužno, za ujedinjenje Kine te konstantno moderniziranje i reformiranje Narodnooslobodilačke armije i izvođenje vojnih vježbi kako bi održali strah od moguće invazije živim, čak i ako do nje nikada ne dođe (Bush, 2021: 121). Paralelno s tim se ulažu napore za jačanjem kulturnih i ekonomskih veza s Tajvanom s ciljem postavljanja temelja za mirno ujedinjenje kroz uspostavu sistema "Jedna Kina, Dva Sustava"¹⁶ na Tajvanu (Bush, 2021: 133-136). Od dolaska DPP-a na vlast pojačani

¹⁶ Jednu Kinu, Dva Sustava vidimo u praksi na Hong Kongu i Macau, a njegovom uspostavljanjem bi Tajvan postao posebna administrativna regija Narodne Republike Kine pri čemu bi Republika Kina prestala postojati. Dva sustava se referiraju na socijalizam i kapitalizam te bi Taipei bio podložan Peking. Kineska komunistička partija inzistira da bi Tajvan u takvom sustavu imao znatnu razinu autonomiju, ali nasilni odgovor na prosvjede u Hong Kongu 2019. sugeriraju drukčije. Osim toga, teško je zamisliti da bi glasanje o ujedinjenju s Narodnom Republikom Kinom prošlo u parlamentu Tajvana (Bush, 2021: 125-129)

su i nenasilni napadi na Tajvan poput čestih kibernetičkih napada, financiranja dezinformacijskih kampanja i prokineskih političara na Tajvanu, pritvaranja tajvanskih građana dok su u Kini itd. (Bush, 2021: 231-245). Namjera Kine je bila kazniti DPP i tajvanski narod koji ih je izabrao, ali za sada izgleda kako su njihove radnje imale kontraefekt te su stvorile veću podršku DPP-u i smanjili vjeru u mirno ujedinjenje (Bush, 2021: 246).

Tajvan je bitan SAD-u iz tri razloga. Predstavljaju iste vrijednosti kao SAD te bi uspjeh Tajvana dokazao izdržljivost kapitalističkih demokracija u usporedbi s autoritarnim državama s centralnim planiranjem poput Kine. Nadalje, pad Tajvana bi razorio povjerenje u sigurnosne garancije SAD-a što bi ugrozilo SAD, a Kina bi dominirala bitnim trgovačkim putevima (Glaser et al., 2020: 4). Tajvan je na iznimno bitno geopolitičkoj lokaciji za SAD. Lociran je između dva bitna saveznika SAD-a, Japana i Filipina, a treći, Južna Koreja, je u blizini. Osim trgovačkih puteva, bitan je i kao dio lanca otoka koji služe kao zadržavanje kineske mornarice izvan Tihog oceana¹⁷ (Bellocchi, 2023a: 62-65).

Treći razlog je ekonomska šteta koja bi bila nanesena SAD-u u slučaju da izgube jednog od svojih najvećih trgovačkih partnera i jednog od najvažnijih proizvođača napredne informacijske i komunikacijske tehnologije koja može pomoći SAD-u da unaprijedi nove tehnologije poput umjetne inteligencije i kvantnih računala. Kina znatno zaostaje za Tajvanom u proizvodnji poluvodiča te bi im pristup tajvanskoj tehnologiji omogućio dominaciju u sektoru napredne tehnologije (Glaser et al. 2020: 5).

Utjecaj SAD-a na politiku Tajvana je znatan i ne libe se koristiti ga kako bi kočili tajvanske napore prema nezavisnosti te odnosi funkcioniraju pod pretpostavkom da bi unilateralno proglašenje nezavisnosti od strane Tajvana dokinulo obrambene obveze SAD-a propisane *Taiwan Relations Actom* (Hickey, 2007: 40). Iz perspektive SAD-a, održavanje *statusa quo* je jedina opcija. Rješavanje tajvanskog pitanja nije od presudne važnosti za nacionalne interese SAD-a s obzirom na to da bi proglašavanje tajvanske neovisnosti započelo nevjerojatno skup i krvav rat, a mirno ujedinjenje bi bio korak prema istiskivanju SAD-a iz regije. Održavanje *statusa quo* sa sobom također nosi određene rizike, prvenstveno u vidu pojačanog kineskog naoružavanja i narušavanja sino-američkih odnosa što može dovesti do eskalacije koja je izvan kontrole SAD-a, ali u nedostatku boljeg rješenja strateška dvosmislenost *statusa quo* je najmanje loša strategija za blisku budućnost (Hu, 2018: 70-72).

¹⁷ General Douglas MacArthur je jednom opisao Tajvan kao nepotopljivi nosač zrakoplova (Bellocchi, 2023a: 64).

Ipak, pojačana prijetnja Kine i generalno nestabilna globalna situacija natjerala je SAD da počne mijenjati politiku. Prvo je administracija Baracka Obame 2011. započela takozvani "Pivot prema Aziji", sveobuhvatnu strategiju realociranja političkih, vojnih i ekonomskih resursa u Indo-Pacifik. Strategija je za cilj imala jačanje američkog vodstva u regiji i uvjeravanje saveznika s kojima dijeli vrijednosti i interese da će SAD aktivno štiti svoje interese u regiji, čak i ako to znači suprotstavljanje Kini (Unsal, 2023: 40-44). Zatim je administracija Donalda Trumpa proglasila Kinu strateškim konkurentom, postavila carine na dobra iz Kine i pojačala vojnu i ekonomsku suradnju s Republikom Kinom (Kuehn, 2021: 3). Bidenova administracija nastavila je suprotstavljati se Kini. Predsjednik Biden je više puta rekao kako će SAD braniti Tajvan, ali takvi komentari su demantirani u službenim izjavama koje su naglasile kako nije došlo do promjene politike prema Kini (Bosco, 2022).

Osim javnih izjava, došlo je do posjeta više američkih delegacija Tajvanu, uključujući spomenuti posjet Nancy Pelosi koji je potaknuo eskalaciju napetosti u regiji, ali i posjet njenog nasljednika Kevina McCarthyja koji nije izazvao toliku snažnu reakciju (Bellochi, 2023b: 53). Došlo je i do jasnijih formulacija vezanih za Tajvan u *National Defense Authorization Actu* za 2023. godinu, zakonu kojim Kongres odobrava troškove za nacionalnu sigurnost. U njemu se ističe kako je politika SAD-a suprotstavljanje nasilnom preuzimanju Tajvana od strane NRK-a. Kongres također ističe kako Kina provodi koordiniranu kampanju diplomatskog, ekonomskog i vojnog oslabljivanja Tajvana, kojoj se SAD mora suprotstaviti kako bi osigurali svoje interese (Congress, 2022).

U svrhu konkuriranja kineskom utjecaju u Indo-pacifiku, SAD je također ponovno pokrenuo QUAD, kvadrilateralnu organizaciju u kojoj sudjeluje SAD, Japan, Indija i Australija. QUAD je prvotno osnovan 2004. godine kao organizacija za koordinaciju humanitarne pomoći nakon razornog tsunamija. Ubrzo je postala platforma za suradnju država članica protiv rastuće prijetnje Kine, ali se raspao 2009. zbog kineskih prigovora i nepoklapanja interesa. Za vrijeme Trumpove administracije QUAD je oživljen i promoviran na ministarski nivo dijaloga, a zatim je promoviran na nivo vođa za vrijeme Bidenove administracije te su održani prvi sastanci u 2021. godini (Wei, 2022: 289-290).

Daljnji razvoj situacije ovisit će o ishodu nadolazećih predsjedničkih izbora u SAD-u, ali bez obzira koji kandidat pobjedi može se očekivati nastavak strateškog suparništva između SAD-a i Kine. Tajvan može iskoristiti takvu situaciju za prikupljanje podrške u međunarodnoj zajednici i stvaranje povoljnije sigurnosne situacije u Indo-Pacifiku, ali time riskiraju

prelaženje kineskih crvenih crta. Balansiranje između promicanja strateških interesa i držanja iza kineskih crvenih crta se vidi i u odnosima s drugim državama. Primjerice, na formiranje *New Southbound Policyja* je uvelike utjecalo izbjegavanje provociranja Pekinga, zbog čega je strategija usmjerena na korištenje meke moći u stvaranju ekonomskih veza kojima bi se smanjila ovisnost o Kini (Waltz, 2023: 53-54).

Odnosi s ostalim državama i sudjelovanje u međunarodnim organizacijama

Tajvan ima i značajne odnose s Japanom kojemu je Tajvan četvrti najveći trgovački partner, a Tajvanu je Japan treći najveći trgovački partner (Brown, 2022: 334). Iako imaju formalne dogovore kojima se olakšava trgovina i ulaganje, njihov odnos otežava japanska imperijalna povijest, teritorijalni sporovi i činjenica da je Kina još uvijek najveći trgovački partner Japanu, a Japan drugi najveći Kini, nakon SAD-a. (Brown, 2022: 335; Aoyama, 2024). Japan također ulaže napore u smanjivanje ovisnosti o Kini, što omogućuje Tajvanu prostor za produbljivanje odnosa, ali ne mogu računati na Japan kao čvrstog saveznika.

Slične odnose imaju i s europskim zemljama. Iako dijele demokratske vrijednosti s Tajvanom i trećina stranih (ne računajući kineskih) ulaganja u Tajvan dolazi iz Europske unije, Kina je ipak najvažniji trgovački partner EU-a koji vrši pritisak na europske diplomate da degradiraju odnose s Tajvanom koliko je moguće (Brown, 2022: 338). Koliko je pritisak uspješan ovisi o državi. Italija je prva EU zemlja koja je postala dio kineske *Belt and Road* inicijative te više ovisi o Kini, dok primjerice Češka zbog komunističke prošlosti ima loš stav prema Kini (ibid). Nedavno je potpredsjednik češkog parlamenta posjetio Tajvan te je tajvanski ministar istaknuo kako im je Češka jedan od najvažnijih saveznika u Europi koji podržava prisustvovanje Tajvana u Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji i osuđuje Kinu zbog eskaliranja regionalnih tenzija (en.mofa.gov.tw, 2024). Japan i EU simbolički podržavaju Tajvan, ali su ovisni o Kini. Izolirano ne mogu pružiti značajnu pomoć Tajvanu, ali kao dio šireg međunarodnog sustava koji uključuje SAD i države ciljane NSP-om smanjuju diplomatsku izolaciju Tajvana i otežavaju prisilno ujedinjenje s Kinom.

Vidljivosti Tajvana pridonose i države koje održavaju službene odnose s Tajvanom. Iako su to male i relativno nebitne države, Tajvan ulaže znatne resurse u održavanje tih odnosa, a Kina od dolaska DPP-a na vlast ulaže u oduzimanje partnera Tajvanu. Peking je kroz diplomaciju čekovima, odnosno ponudama pozajmica, ugovora i financijske pomoći, ali i

pomoću prijetnji kada je potrebno, oduzeo Tajvanu osam saveznika¹⁸ i trude se oduzeti preostale. Primjer Svetog Tome i Principa pokazuje kako bi im to moglo i uspjeti kod malih karipskih i tihooceanskih otočnih zemalja. Naime, Tsai Ing-wen se odrekla diplomacije čekova, koju su prethodne administracije često prakticirale, što je otvorilo prostor za ponude iz Pekinga. Vlada Svetog Tome i Principa je od Tajvana zahtijevala 210 milijuna američkih dolara, što je vlada Tajvana odbila, a Sveti Toma i Princip su im oduzeli priznanje u korist Kine (Shattuck, 2020: 5-6).

Nakon što su Panama, El Salvador i Dominikanska Republika priznale NRK umjesto RK-a, SAD je povukao diplomate iz tih zemalja te pokušao olakšati zemljama održavanje odnosa s Tajvanom s *Taiwan Allies International Protection and Enhancement Initiative Actom* (TAIPEI Act). Cilj zakona je poticanje država da održavaju službene i neslužbene odnose s Tajvanom, ali defekcija Naurua pokazuje kako zakon nije potpuno ispunio ciljeve te se može očekivati daljnje otpadanje tajvanskih saveznika (Shattuck, 2024: 10). Za SAD je to značajno zbog strateških implikacija većeg utjecaja Kine u Tihom oceanu i porastom mogućnosti da Kina kontrolira luku u Tihom oceanu, kao što je to napravila u Šri Lanci (Shattuck, 2020: 16).

Iako Tajvan ne može konkurirati Kini u količini novca kojega može potrošiti, neke zemlje su ipak odlučile kako im je bolje biti jedan od ključnih partnera Tajvanu, umjesto jedan od mnogih kineskih partnera. U tome se posebno ističe Paragvaj koji održava bliske odnose s Tajvanom od 1957. (Long i Urdinez, 2020: 1). Paragvaj je glasan i na međunarodnoj sceni oko tajvanskog pitanja. Na sjednici Opće skupštine Ujedinjenih naroda 2023. predsjednik Paragvaja Santiago Pena održao je govor u kojemu je podržao sudjelovanje Tajvana u UN-u (Reuters, 2023.). Paragvaj podrškom Tajvanu stječe status i važnost koju inače ne bi imao zbog relativne slabosti u usporedbi sa susjedima, a njihove elite vrednuju poštovanje koje im Tajvan ukazuje više nego kineske poticaje koje pritom gube (Long i Urdinez, 2020: 18-19).

Vjeran partner Tajvana je i mala tihooceanska zemlja Tuvalu. Iako je Tuvalu malen čak i za svoje susjedstvo, bilateralni odnosi s Tajvanom su pozitivno utjecali na obje strane. Tuvalu je zemlja koja najviše na svijetu ovisi o stranoj pomoći, a Tajvan je dugogodišnji izvor pomoći s oko 12 milijuna američkih dolara godišnje, uključujući oko 10 milijuna dolara za izgradnju novog parlamenta čija je izgradnja započela krajem 2023. Znatna pomoć Tuvalu je došla i iz

¹⁸ Kiribati, Solomonske Otoke, Dominikansku Republiku, Burkinu Faso, El Salvador, Panamu, Sao Tome i Principe i Nauru (Shattuck, 2020: 2; Reid, 2024: 9).

Tajvanskog međunarodnog fonda za suradnju i razvoj (TaiwanICDF), koji je financirao osposobljavanje zdravstvenog osoblja, mijenjanje poljoprivrednih praksi i poboljšavanje otpornosti na prirodne katastrofe (Reid, 2024: 8). Tajvan se pritom predstavlja kao demokratska alternativa Kini koja ima povijesne, etničke i lingvističke poveznice s otočnim narodima Tihog oceana. Zauzvrat Tuvalu se redovito zalaže za sudjelovanje Tajvana u međunarodnim organizacijama i hvali tajvanske uspjehe (ibid.).

Uz pomoć spomenutog TaiwanICDF-a i kroz rad Ministarstva vanjskih poslova, Tajvan promiče vidljivost i trilateralnom humanitarnom suradnjom. Tradicionalno takva suradnja znači da donator iz razvijene zemlje poput SAD-a, Australije ili Japana surađuje s pivotom u obliku zemlje koja se razvija poput Brazila ili Indije kako bi pomogli nerazvijenoj zemlji poput Nepala ili Haitija (Chien i Wu, 2021: 347). Tajvan je iskoristio nevoljkost doniranja u humanitarne svrhe nakon krize 2008. i sve veću potražnju za humanitarnom pomoći da promjeni ovakvu dinamiku te se pozicionira ponekad kao donator, a ponekad kao pivot u suradnji s državama, međunarodnim organizacijama i nevladinim međunarodnim organizacijama. Primjer takve suradnje može se pronaći na Bliskom istoku gdje je Tajvan, uz koordinaciju SAD-a i humanitarnih organizacija, uložio 32 milijuna dolara do 2019. za pomoć izbjeglicama koje bježe od ISIL-a, zbog čega je Tajvanska zastava zavijorila ispred kampova za izbjeglica, odmah ispod zastave UNICEF-a (Chien i Wu, 2021: 359).

Tajvan se iskazao i za vrijeme pandemije COVID-19 virusa kada su donirali milijune medicinskih maski i druge opreme SAD-u, europskim zemljama, formalnim saveznicima i zemljama koje su dio NSP-a te su podijelili svoju ekspertizu u polju suzbijanja virusa (Chien i Wu, 2021: 360). Tajvanska uspješnost u kontroliranju širenja koronavirusa aktualizirala je problem tajvanskog nesudjelovanja u međunarodnim organizacijama. Tajvan je 31. 12. 2019. upozorio Svjetsku zdravstvenu organizaciju o sumnjivim aktivnostima u Wuhanu, ali su bili ignorirani. Tajvan je uspješno suzbio virus transparentnim pristupom s čestim testiranjem i praćenjem širenja virusa koji je predstavljao kontrast kineskom drakonskom autoritarnom pristupu (Chen i Cohen, 2020: 3). Svjetska zdravstvena organizacija je ipak stala na stranu Kine i nije dopustila Tajvanu sudjelovanje u organizaciji, zbog čega su se našli na meti kritika prema kojima su visoki dužnosnici WHO-a krivi za bezobzirno zanemarivanje dužnosti u borbi s pandemijom (ibid.: 6).

Zdravstvena diplomacija je postala jedan od temelja tajvanske diplomacije. Učinkovit zdravstveni sustav i pristup naprednim tehnologijama omogućuje Tajvanu da se pozicionira

kao lider u globalnom zdravstvenom sustavu. Od 2020. Tajvan je potpisao memorandume o razumijevanju s više država, uključujući Ujedinjeno Kraljevstvo, Kanadu i Češku, s kojima je osigurao bilateralnu suradnju u zdravstvenom sektoru¹⁹ (Yang, 2024: 13). Ovakvi sporazumi vjerojatno neće utjecati na micanje blokade tajvanskog sudjelovanja u međunarodnim organizacijama, ali kao i ostale tajvanske strategije cilj im je pozicionirati se kao ključan igrač u strateški bitnoj industriji kako bi povećali međunarodnu potporu i otežali kineske pokušaje prisvajanja.

Zanimljiva iznimka međunarodnim organizacijama koje zahtijevaju status države je Svjetska trgovinska organizacija (WTO) u kojoj mogu sudjelovati teritoriji s autonomijom u trgovinskim odnosima. Tajvan sudjeluje u WTO-u od 1. 1. 2002. pod nazivom Kineski Taipei, usprkos protivljenju Kine koja je postala članica WTO-a samo mjesec dana prije Tajvana (Chang i Goldstein, 2007: 1). Na službenim stranicama Ministarstva vanjskih poslova, Tajvan navodi 45 međunarodnih organizacija u kojima imaju punopravno članstvo, od kojih su osim WTO-a značajniji *Asian Development Bank* i *Asia-Pacific Economic Cooperation* (APEC), a uz njih sudjeluju u raznim organizacijama za suzbijanje pranja novca i terorizma, zaštite okoliša, kvalitetu hrane, promoviranje demokracije itd. Uz to sudjeluju u 29 međunarodnih organizacija u kojima imaju status promatrača, uključujući tri tijela OECD-a te razne organizacije za zaštitu okoliša, zaštitu potrošača, zdravstvene i humanitarne organizacije, organizacije koje promoviraju slobodu vjeroispovijesti, slobodu na internetu itd. (mofa.gov.tw).

Ministarstvo ističe kako im je ponovno članstvo u Ujedinjenim narodima posebno važno te se trude surađivati s tijelima UN-a kako bi se pokazali kao odgovoran član međunarodne zajednice (ibid.). Takav pristup međunarodnim organizacijama predstavlja kontrast NRK-u koja je nakon izbijanja pandemija COVID-19 virusa kritizirana da stavlja geopolitičke interese ispred međunarodne suradnje što je dovelo do veće međunarodne podrške Tajvanu (Burgoyne, 2020: 325-326).

¹⁹ Priroda memoranduma se razlikuje od slučaja do slučaja. Slučaj Češke je zanimljiv jer uključuje suradnju na rekonstrukciji zdravstvenog sustava Ukrajine. Za Tajvan znakovit je memorandum s Ujedinjenim Kraljevstvom zbog inače čvrstog pridržavanja Principu Jedne Kine od strane Ujedinjenog Kraljevstva. Memorandum se fokusira na zaštitu od pandemije i na digitalizaciju što pokazuje kako je moguća suradnja bez uspostavljanja formalnih odnosa (Yang, 2024: 13-15).

Zaključak

Iz navedenog može se zaključiti da je vladavina DPP-a destabilizirala *status quo*. Kao stranka koje potječe iz pokreta s autohtonim tajvanskim identitetom, kategorički je neprihvatljiva Kineskoj komunističkoj partiji koja negira postojanje takvog identiteta. Prvi predsjednik iz redova DPP-a, Chen Shui-bian, doprinio je nepovjerenju spram DPP-a sa svojim ideološki nabijenim izjavama vezanim za tajvansku neovisnost. Vladavina Ma Ying-jeoa dodatno je pogoršala percepciju DPP-a u očima partijskih dužnosnika jer im je pokazala kako je normalizacija odnosa na temelju Konsenzusa iz 1992. moguća. Kada se DPP vratio na vlast, nade za mirno rješavanje tajvanskog pitanja su praktički nestale.

To potvrđuje testiranje prve hipoteze: Potezi DPP-a prelaze kineske crvene crte. Crvene crte su dvosmisleno postavljene i podložne interpretaciji dužnosnika KKP-a, ali jedna od crta je nemogućnost nastavka pregovora o ujedinjenju. S obzirom na to da je Kina unilateralno prekinula pregovore jer je predsjednica Tsai izričito odbila potvrditi Konsenzus, NRK bi lako mogao konstruirati poteze DPP-a kao prelazak crvene crte koji aktivira kineski antisecesijski zakon i daje im *casus belli* za invaziju, što potvrđuje prvu hipotezu.

Testiranje druge hipoteze "Politike DPP-a stvaraju povoljnije međunarodno okruženje za Tajvan" također potvrđuje destabilizaciju *statusa quo*. DPP je napravio znatne napretke na poljima vidljivosti Tajvana i prikupljanja međunarodne potpore, ali sposobnosti tajvanskih političara su limitirane širim globalnim trendovima. Suparništvo između SAD-a i Kine stvara napetu situaciju u cijelom Indopacifiku koje bi moglo rezultirati upadanjem u Tukididovu zamku sukoba između rastuće sile u vidu Kine i trenutne sile SAD-a (Allison, 2017: 8-9). Iako DPP radi ustupke Kini kako bi uvjerali da neće mijenjati *status quo*, politike usmjerene prema smanjivanju diplomacijske izolacije neizbježno provociraju Kinu. Odnosi s manjim državama i strateško pozicioniranje u ključnim sektorima pomažu vidljivosti Tajvana, ali ih ne približava prisustvovanju u međunarodnim organizacijama ni neće stvoriti situaciju u kojoj će strane države riskirati antagoniziranje Kine u korist podrške Tajvanu. Posjet Nancy Pelosi Tajvanu, koji je doveo do znatne eskalacije kineskih prijetnji, također pokazuje kako poboljšanje međunarodnih odnosa može povećati prijetnju nacionalnoj sigurnosti Tajvana. Dakle, iako politike poput NSP-a, silikonskog štita, ulaganja u humanitarnu pomoć i ekspertizu u zdravstvu otežavaju kinesko prisvajanje Tajvana, daleko veći utjecaj na Tajvan ima suparništvo između SAD-a i Kine, što uz negativne učinke širenja tajvanskih međunarodnih odnosa znači da je druga hipoteza kriva.

Promjene u sigurnosnoj politici DPP-a poput znatno povećanog ulaganja u obrambene kapacitete i vraćanja obaveznog vojnog roka od godine dana bi mogle značiti potvrđivanje treće hipoteze: DPP je stvorio povoljniju sigurnosnu situaciju za Tajvan. Ipak, DPP se mučio s pravilnim alociranjem resursa u vojsku te analitičari upozoravaju kako ni trenutna ulaganja neće biti dovoljna za suprotstavljanje Kini (Dotson 2023b; Mazza, 2024; Sacks, 2023). Trenutno nije moguće potvrditi ovu hipotezu, ali ako DPP nastavi voditi Tajvan te ako uspješno stvore vojne kapacitete kojima mogu odbiti kinesku invaziju i čvrste potvrde od saveznika da ih ne bi napustili u slučaju kopnene invazije, hipoteza bi mogla biti potvrđena. Dodatno, s obzirom na to da ekonomska ovisnost o Kini nije smanjenja niti ovisnost o uvozu energenata, Tajvan ostaje u rizičnom sigurnosnom položaju i hipoteza nije potvrđena. Loša sigurnosna situacija na Tajvanu pridonosi destabilizaciji *statusa quo* jer smanjuje povjerenje u tajvanske obrambene sposobnosti u Kini, ali i u ostatku svijeta.

Situacija u Tajvanskom tjesnacu je napetija nego ikad. Dolazak Williama Laija kao predstavnike Duboko Zelene struje mogla bi dodatno destabilizirati *status quo*, posebno ako postavi tvrdolinijaše na ključne pozicije, ali se čini kako za sada nije došlo do značajnijih promjena. Trenutni ministar vanjskih poslova Lin Chia-lung je bio glavni tajnik predsjednice Tsai, dok je protekli ministar Joseph Woo preuzeo čelo Vijeća za nacionalnu sigurnost. Protekli čelnik Vijeća bio je Wellington Koo, trenutni ministar obrane (apnews.com, 2024). Politike DPP-a usmjerene prema poboljšanju odnosa sa SAD-om, većoj vidljivosti Tajvana na međunarodnoj pozornici kroz strateško pozicioniranje u globalno bitnim industrijama i ulaganje u humanitarnu pomoć te stvaranje snažnijih obrambenih kapaciteta se svakako treba nastaviti. Uz takve politike potrebno je više ulaganja u normalizaciju odnosa s Kinom jer je nepovjerenje KKP-a prema DPP-u duboko ukorijenjeno te će eskalacije samo nastaviti ako DPP-ovo uvjerenje Kine da ne žele *de jure* nezavisnost oстане na javnim izjavama. Pregovori za vrijeme administracije Maa pokazuju kako će Kina inzistirati na Konsenzusu i Principu Jedne Kine pri službenim razgovorima, ali DPP je pokazao inovativnost pri oblikovanju vanjske i sigurnosne politike koju trebaju primijeniti i na odnose s Kinom kako bi osigurali da se eventualna promjena *statusa quo* dogodi na način koji ima podršku naroda Tajvana.

Popis literature:

Antić, Miljenko. (2020). Kako je tigar postao mačkica: usporedba ekonomskog razvoja Tajvana i Narodne Republike. *Ekonomski pregled*, 71 (2), 173-199.

Bellocchi, Luke (2023). The Strategic Importance of Taiwan to the United States and Its Allies: Part One. *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 53(2), 61-77.

Bellocchi, Luke (2023). The Strategic Importance of Taiwan to the United States and Its Allies: Part Two – Policy since the Start of the Russia-Ukraine War. *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 53(3), 34-62.

Boone, Merlin (2023). Securing Taiwan's Black Gold: A Crude Analysis. *Global Taiwan Brief*, 8(17), 2-5.

Burgoyne, Michael C. (2020). Taiwan's Fight for International Space. Daniel K. Inouye Asia-Pacific Center for Security Studies, 2020, 317-330

Bush, Richard (2021). *Difficult Choices: Taiwan's Quest for Security and the Good Life*. Washington, D.C: Brookings Institution Press

Brown, Kerry (2022) Taiwan, Japan and the European Union under the Tsai administration's New Southbound Policy: Viable alternatives? Republic of China U: Schubert Gunter i Lee, Chun-yi (ur). *Taiwan During the First Administration of Tsai Ing-wen*. London: Routledge.

Caspersen, Nina (2012). *Unrecognized States: The Struggle for Sovereignty in the Modern International System*. Polity Press: Cambridge.

Chen, York (2010). *The Modernization of Taiwan's National Security Council* . China Brief, 10(22), 12-16.

Chen, Yu-jie i Cohen, Jerome (2020) *Why Does the WHO Exclude Taiwan?*. Council on Foreign Relations.

Chien, Shih-Shen i Wu, Yi-chen (2022).. Trilateral humanitarian aid: Continuities and changes in Taiwan's aid policy before and during the first administration of Tsai Ing-wen . U: Schubert Gunter i Lee, Chun-yi (ur). *Taiwan During the First Administration of Tsai Ing-wen*. London: Routledge.

Clark, Cal (2015). Taiwan Enters Troubled Waters: The Elective Presidencies of Lee Teng-Hui and Chen Shui-bian. U: Murray A. Rubinstein (ur), *Taiwan, A New History* (str. 496-535). New York: Routledge

Copper, John (2023). Taiwan's Domestic Politics, Economic Development and National Security, and Their Links to Foreign Policy and Democratization. U: Hsieh, John Fuh-sheng i Cox, Robert Henry (ur.), *Democratic Governance in Taiwan*. London: Routledge

Dotson, John (2023). Taiwan Strait Tensions Are Strengthening US Security Alliances in Asia—and Fueling Beijing’s Fears of “Encirclement”. *Global Taiwan Brief*, 8(9), 3-7.

Dotson, John (2023). Taiwan Announces an Increased Defense Budget for 2024. *Global Taiwan Brief*, 8(18), 4-6.

Fell, Dafydd (2018). *Government and Politics in Taiwan*. London: Routledge

Finklestein, David (2014) *Washington's Taiwan Dilemma, 1949-1950: From Abandonment to Salvation*. Annapolis: Naval Institute Press

Garver, John (1999) *The Sino-American Alliance: Nationalist China and American Cold War Strategy in Asia*. New York: M. E. Sharpe, Inc.

Glaser, Bonnie, Kennedy, Scott, Mitchell, Derek (2018). *The New Southbound Policy*. Center for Strategic & International Studies

Glaser, Bonnie, Bush, Richard i Green, Michael (2020). *Toward a Stronger U.S.-Taiwan Relationship*. Center for Strategic & International Studies.

Hickey, Dennis (2007). *Foreign Policy Making in Taiwan: From Principle to Pragmatism*. London: Routledge

Hu, Shaohua (2018). *Foreign Policies toward Taiwan*. London: Routledge

Ing-wen, Tsai (2021). Taiwan and the Fight for Democracy. *Foreign Affairs* <https://www.foreignaffairs.com/articles/taiwan/taiwan-and-fight-democracy-tsai-ing-wen>
Pristupljeno: 8. 7. 2024.

Jiang, Yi-huah (2017). Taiwan's National Identity and Cross-Strait Relations. U: Dittmer, Lowell (ur.), *Taiwan and China: Fitful Embrace*. Oakland: University of California Press

Julienne, Marc, 2024. Taiwan's Elections: Victory but No Blank Check for William Lai, *IFRI: Institut Français des Relations Internationales. Lettre du Centre Asie*, 108. <https://policycommons.net/artifacts/11303502/taiwans-elections/12189001/> Pristupljeno. 18. 2. 2024.

Kastner, Scott (2018). *International Relations Theory and the Relationship across the Taiwan Strait*. *International Journal of Taiwan Studies*, 1: 161-183

Kuehn, David (2021). *Managing the Status Quo: Continuity and Change in the United States' Taiwan Policy*. German Institute of Global and Area Studies (GIGA).

Kuntić, Dario. (2016). *Uspon Kine i sigurnost Tajvana*. *Političke analize*, 7 (28), 29-34

Klabbers, Jan (2016). *Montevideo Convention on Rights and Duties of States*. U: Klabbers, Jan (ur.), *International Law Documents*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://www.cambridge.org/highereducation/books/international-law-documents/F22E3069FFF343688B8A0D5755BC795A/montevideo-convention-on-rights-and-duties-of-states/7B2A2374C17D2ED5DC2ACF409704F308> Pristupljeno: 20. 7. 2024.

Long, Tom i Urdinez, Francisco (2021). Status at the Margins: Why Paraguay Recognizes Taiwan and Shuns China. *Foreign Policy Analysis* 17(1), 1-22.

Pajtinka, Erik (2017). Between Diplomacy and Paradiplomacy: Taiwan's Foreign Relations in Current Practice. *Journal of Nationalism, Memory & Language Politics*, 11(1), 39-57.

Reid, Marshal (2024). Taiwan, Tuvalu, and Uncertainty in the Pacific. *Global Taiwan Brief*, 9(3), 8-10

Rigger, Shelley (2011). *Why Taiwan Matters: Small Island, Global Powerhouse*. New York: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Rigger, Shelley (2022). Tsai Ing-wen, the sandwich president. U: Schubert Gunter i Lee, Chun-yi (ur). *Taiwan During the First Administration of Tsai Ing-wen*. London: Routledge.

Rubinstein, Murray A. (2015). Political Taiwanization and Pragmatic Diplomacy: The Eras of Chiang Ching-kuo and Lee Teng-hui, 1971-1994. U: Murray A. Rubinstein (ur), *Taiwan, A New History* (str. 436-495). New York: Routledge

Schubert, Gunter i Lee, Chun-yi (2022). Introduction. U: Schubert Gunter i Lee, Chun-yi (ur). *Taiwan During the First Administration of Tsai Ing-wen*. London: Routledge.

Schubert, Gunter, Lin, Ruihua i Tseng, Jean Yu-chen (2022). Liang'an vs kua'an: The two dimensions of Taiwan-China relations during the first Tsai administration. U: Schubert

Gunter i Lee, Chun-yi (ur). *Taiwan During the First Administration of Tsai Ing-wen*. London: Routledge.

Shattuck, Thomas (2020). The Race to Zero?: China's Poaching of Taiwan's Diplomatic Allies. *Orbis*, 64(2), 334-352.

Shattuck, Thomas (2024). What Does Nauru's Switch to Beijing Mean for William Lai's Taiwan?. *Global Taiwan Brief*, 9(2): 9-11.

Sullivan, Jonathan (2024). Time Matters in Cross-Strait Relations: Tsai Ing-wen and Taiwan's Future. *The China Quarterly*, 257, 1–16.

Sullivan, Jonathan i Lee, Don (2022). Situating Tsai Ing-wen's first term: Three decades of presidential discourse in Taiwan. U: Schubert Gunter i Lee, Chun-yi (ur). *Taiwan During the First Administration of Tsai Ing-wen*. London: Routledge.

Tatalović, Siniša (2006). *Nacionalna i međunarodna sigurnost*. Zagreb: Politička kultura

Taiwan Affairs Office & Information Office of the State Council (2003). *The One China Principle and the Taiwan Issue*. *Chinese Journal of International Law*, 2(2): 732–746

Unsal, Kubra (2023). *Continuity and change in U.S. foreign policy towards China: Obama and Trump administrations*. Middle East Technical University, diplomski rad.

Varas, Antonio, Varadarajan, Raj, Goodrich, Jimmy i Yinug, Falan (2021). *Strengthening the Global Semiconductor Supply Chain in an Uncertain Era*. Boston: Boston Consulting Group & Semiconductor Industry Association

Venesson, Pascal. (2008). Case studies and process tracing: theories and practices. U: Della Porta, Donatella i Keating, Michael (ur.), *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

Waltz, Cameron David Thomas (2023). *Taiwan's Foreign Policy Transformation: Tsai Ing-wen and the New Southbound Policy*. Sveučilište Texas u Austinu: Diplomski rad

Wang, Peter Chen-main (2015). A Bastion Created, a Regime Reformed, an Economy Reengineered, 1949-1970. U: Murray A. Rubinstein (ur), *Taiwan, A New History* (str. 320-328). New York: Routledge

Wang, Chi-Tai i Chiu, Chui-Sheng (2014) *Competitive strategies for Taiwan's semiconductor industry in a new world economy*. *Technology in Society* 36: 60-73

Wei, C.X. George (2012) *The Taiwan issue and the Taiwan factor: studying cross-Strait relations within the global context*. U: Wei, C. X. George (ur.), *China-Taiwan Relations in a Global Context: Taiwan's foreign policy and relations*. London: Routledge

Wei, Zongyou (2022). The evolution of the 'QUAD': driving forces, impacts, and prospects. *China International Strategy Review*, 4, 288:304.

Yang, Tony (2024). Taiwan's Health Diplomacy: Forging Global Connections Beyond Political Barriers. *Global Taiwan Brief*, 9(3), 13-16.

Internetski izvori:

Aoyama, Rumi (2024). Japan and China's economies are adapting, not decoupling. *East Asia Forum*. <https://eastasiaforum.org/2024/06/27/japan-and-chinas-economies-are-adapting-not-decoupling/> Pristupljeno: 25. 7. 2024.

Bosco, Joseph (2022). The end of US strategic ambiguity?. *Taipei Times*. <https://www.taipetimes.com/News/editorials/archives/2022/05/26/2003778809> Pristupljeno: 30. 7. 2024.

United States Congress (2022). James M. Inhofe National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2023. <https://www.govtrack.us/congress/bills/117/hr7776/text#compare=392166:undefined> Pristupljeno: 30. 7. 2024.

dimerco.com <https://dimerco.com/taiwans-strategic-role-global-semiconductor-supply-chain/> Pristupljeno: 20. 2. 2024.

Guzman, Chad de (2023). Taiwan Is Extending Conscription. Here's How Its Military Compares to Other Countries. *Time*. <https://time.com/6245036/taiwan-conscription-military-comparison/> Pristupljeno: 30. 7. 2024.

Huaxia (2022). <https://english.news.cn/20221016/29113f9cbf3247978534dd1f4aee299e/c.html> Pristupljeno: 18.2.2024.

Hsiao, I-min (2024). Why a Human Rights Lawyer Is Now the Defense Minister in Taiwan. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2024/08/why-a-human-rights-lawyer-is-now-the-defense-minister-in-taiwan/> Pristupljeno 30. 7. 2024.

Hsi-min, Lee i Lee, Eric (2020). Taiwan's Overall Defense Concept, Explained. *The Diplomat*. [Taiwan's Overall Defense Concept, Explained – The Diplomat](https://thediplomat.com/2020/08/taiwan-s-overall-defense-concept-explained/) Pristupljeno: 26. 7. 2024.

Lai, William (2024). *Full text of President Lai Ching-te's inaugural address*. <https://focustaiwan.tw/politics/202405200007> Pristupljeno: 18. 6. 2024

Kuo, Raymond (2024). *Why Taiwan's Voters Defied Beijing-Again*. *Journal of Democracy* <https://journalofdemocracy.org/elections/why-taiwans-voters-defied-beijing-again/> Pristupljeno: 18. 2. 2024.

Mazza, Michael (2024). Michael Mazza On Taiwan: For defense spending, 3% of GDP too little, too late. *Taipei Times*. <https://www.taipetimes.com/News/editorials/archives/2024/08/05/2003821780> Pristupljeno: 30. 7. 2024.

Mainland Affairs Council (2017). Origins of the MAC. https://www.mac.gov.tw/en/News_Content.aspx?n=803F3469131DAF19&sms=B82C8C4331A350DC&s=F25F56E6024719B2 Pristupljeno: 18. 2. 2024

Ministry of Foreign Affairs (2024) IGOs in which we participate – Full Member <https://subsite.mofa.gov.tw/enigo/News.aspx?n=6129&sms=1731> Pristupljeno 31. 8. 2024

Ministry of Foreign Affairs (2024) IGOs in which we participate – Other Membership <https://subsite.mofa.gov.tw/enigo/News.aspx?n=6157&sms=1745> Pristupljeno 31. 8. 2024

Ministry of Foreign Affairs (2024). Structure and Functions <https://en.mofa.gov.tw/Organization.aspx?n=1295&sms=959> Pristupljeno: 18. 2. 2024

Ministry of Foreign Affairs (2024). *Foreign Minister Lin hosts welcome banquet for Czech delegation led by Senate First Vice President Drahoš*. https://en.mofa.gov.tw/News_Content.aspx?n=1329&s=117568 Pristupljeno: 25. 7. 2024.

Ng, Kelly (2024). *Nauru cuts diplomatic ties with Taiwan in favour of China* <https://www.bbc.com/news/world-asia-67978185> Pristupljeno: 18. 2. 2024

Perera, Ayeshea (2024). *William Lai, who China sees as 'troublemaker', wins Taiwan election* https://www.bbc.com/news/live/world-asia-67954619?src_origin=BBCS_BBC
Pristupljeno: 12. 2. 2024.

Sacks, David (2023). *Taiwan Announced a Record Defense Budget: But Is It Enough to Deter China?.* *Council on Foreign Relations.* <https://www.cfr.org/blog/taiwan-announced-record-defense-budget-it-enough-deter-china> Pristupljeno: 30. 7. 2024.

Tan, Ck (2023). *China warns U.S. about crossing 'red line' on Taiwan independence* <https://asia.nikkei.com/Politics/China-People-s-Congress/China-warns-U.S.-about-crossing-red-line-on-Taiwan-independence> Pristupljeno: 18. 2. 2024.

Wingfield-Hayes, Rupert (2024). *William Lai: Taiwan just chose a president China loathes. What now?* <https://www.bbc.com/news/world-asia-67920530> Pristupljeno: 18. 2. 2024